

OBSAH

Úvod	6
1 Teoretická východiska	
1.1 Charakteristika lidové hudby a lidové písně, definice, funkce a proměna společenského kontextu	7
1.2 Stručný vývoj lidové hudby v Čechách a na Moravě	9
1.3 Význam lidového zpěvu a zvyků v rodinách v současnosti	12
1.3.1 Zastoupení zpěvu a hudebních činností v dnešních rodinách	13
2 Pěvecké a hudební činnosti podněcující rozvoj hudebnosti v jednotlivých etapách vývoje předškolního dítěte	
2.1 Období do jednoho roku věku dítěte	14
2.2 Období od jednoho do dvou let	16
2.3 Období od dvou do tří let věku dítěte	18
2.4 Období od tří do pěti let věku dítěte	21
2.5 Období od pěti do šesti let	22
3 Využití hudebních aktivit spojených s lidovou písní v rámci RVP PV	24
4 Využití lidové písně v praxi	
Integrovaný soubor činností Setkávání	28
Integrovaný blok Podzim s důrazem na hudebně pohybovou a písňovou složku	50
Rodinné vystoupení – dramatizace pohádky s písněmi	73
Návrhy hudebně pohybových činností pro každodenní rodinné rituály	80
Vánoční besídka	82
Závěr	88
Literatura a informační zdroje	89
Seznam a obsah příloh	92

Úvod

„Kdo umí zpívat a smát se, ten se neleká žádného neštěstí.“

Toto české přísloví se mi zdá jednoduché a výstižné. Skutečnost, že humor a smích prospívá lidskému zdraví už snad ví téměř každý z nás. O blahodárném účinku zpěvu je nutné lidi ještě přesvědčovat. A je jasné, že v dnešní době více, než před sto lety. Zpěv prospívá tělesnému i duševnímu zdraví, zpěv lidových písní navíc spojuje naši mysl s kulturními kořeny našeho národa a tradicemi.

Z vlastních zkušeností a několikaleté praxe s předškolními dětmi jsem zjistila, že lidová píseň má v tomto věkovém období nezastupitelnou funkci. Její jednoduchá melodická linka i rytmus jsou ověřené několika generacemi, které ji s chutí zpívaly. Může plnit úlohu didaktického materiálu, zejména pro počáteční rozvoj pěveckých dovedností. V lidové písni se objevuje též výchovný a poznávací prvek a emocionální složka. Proto jsem na ní vystavěla integrované tematicky zaměřené celky. Témata se soustřeďují na první polovinu školního roku, kdy je třeba dítěti usnadnit adaptaci v novém prostředí. Prostřednictvím hudby dítě snadněji přivykne novému kolektivu a řádu v mateřské škole.

Náměty v teoretické části jsou určeny převážně rodičům, prarodičům a všem, kteří se chtějí ve volných chvílích věnovat dětem a rozvíjet jejich hudební předpoklady. Nabízené činnosti jsou rozděleny podle věku. Každá věková kategorie je popsána z hlediska vývojové psychologie.

Praktická část je koncipována tak, aby bylo možné ji použít jako průvodce hudebními aktivitami v mateřské škole. Výběr písní, hudebních, pohybových a instrumentálních doprovodů a souvisejících činností učitelce usnadní přípravu na hudebně zaměřené aktivity.

V přílohách práce je seznam písní, které jsou vhodné pro děti předškolního věku a kde lze nalézt všechny písně použité v diplomové práci. 122 písní je vybráno ze sborníků našich předních sběratelů lidových písní, K.J. Erbena a K. Plicky a jsou řazeny podle abecedy. Dále je do příloh zařazeno DVD obsahující krátké ukázky hudebních činností popisovaných v textu.

1 Teoretická východiska

1.1 Charakteristika lidové hudby a lidové písně, definice, funkce a proměna společenského kontextu

Lidová hudba, neboli také hudební folklór, je spontánní projev lidové hudebnosti. Folklórní umění se podstatně liší od literatury a umělé hudby v tom, že je to umění „ústní, které je ve svém původním společenském prostředí fixováno jen pamětí a ústním podáním.“¹ Kromě písně a tance zahrnuje lidová hudba také zvyky a obyčeje, při kterých hraje hudba důležitou funkci. Základem evropské lidové hudby je píseň.

Lidová píseň je taková píseň, u níž není znám původní autor a proto se jedná vždy o písně anonymní. „...Písní lidovou jest jen ta píseň, jež jest projevem kolektivního duševního života lidu.“² Lidové písně se většinou šířily ústním podáním z generace na generaci, děti je získávaly od svých maminek, které jim je v dětství předzpívávaly. Druhým způsobem šíření byl společný zpěv, který se odehrával především při práci. Nejen při práci na poli, ve stodole či na zahradě, ale také za dlouhých večerů, kdy se ženy scházely a draly peří. Dalším pramenem byly písně špalíčkové, které byly tištěny na drobných listech hrubého papíru a levně prodávány na tržištích a jarmarcích. Milovníci zpěvu si jich doma nashromáždili celé svazky.³

Nejvýznamnější sběratelé lidových písní v českých zemích:

František Bartoš (1837-1906) byl jedním ze zakladatelů moravského národopisu, filolog, sběratel a editor písní, organizátor moravského školství, autor učebnic. S pomocí jiných sběratelů vydal soubory *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými* (vydané 1882) a *Národní písně moravské vnově nasbírané* (vydané 1889). Během své činnosti sebral celkem 3 487 písňových záznamů z repertoáru moravských krajů. „Vynechával písně esteticky a mravně rušivé, horlil proto i proti písňím kramářským.“⁴

¹ VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 8

² VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 54

³ *Národopisný věstník*. Národopisná společnost československá, Praha 1932

⁴ VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 50

František Sušil (1804-1868) jako dvacetiletý student gymnázia v Kroměříži spolupracoval s Fr. Lad. Čelakovským na jeho sbírce lidových písní. Poté, co z vydání Čelakovského sbírky sešlo, vydal v roce 1835 Sušil moravské písně vlastním nákladem. Sušil jako kněz a později zejména profesor bohosloví v Brně se mohl věnovat sběru písní zejména v létě. O prázdninách cestoval po moravském venkově, kde mu kněží a vlastenečtí učitelé přiváděli lidové zpěváky a muzikanty na faru. V roce 1840 tak mohl vydat druhou sbírku nazvanou Moravské národní písně s 288 nápěvy. O dvacet let později vyšla Sušilova nejvýznamnější sbírka Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými. Největší počet písní pochází ze Slovácka, Valašska, Lašska, Hané, ale i ze severního Rakouska, Slezska a Těšínska.⁵

K. J. Erben (1811-1870) byl překladatel a básník, sběratel a vydavatel folklórních textů, starých literárních památek a archivních dokumentů. Těžiště svého zájmu spatřoval především v českých lidových písních. Vydal Písně národní v Čechách I.-III. (1842-45)-první vydání nemělo žádné vyhraněné členění, druhé vydání bylo podstatně rozšířeno a vyšlo pod názvem Prostonárodní české písně a říkadla (1864). V tomto vydání jsou již písně rozčleněny na období lidského života, roční období atd.⁶

Členění:

Z hlediska tématu se lidové písně nejčastěji dělí na ukolébavky (Hajej, můj andílku, Děťátko malý), písně vojenské (Boleslav, Boleslav), milostné (Červený šátečku, Dybych byla vtáčkem), pracovní (Hop hej! Cibuláři, Hajho, husy, Sloužilo děvče), obřadní, výchovné (Počkej, povím na tě), koledy (Narodil se Kristus Pán), dále písně vázané na roční období-jaro, léto, podzim, zima.

⁵ ŠTRÁFELDOVÁ, M. *Moravské lidové písně ze Sušilovy sbírky se po dvou staletích staly evergreenem.* Dostupné na Internetu: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/58615>>

⁶ *Literární doupe-On-line knihovna: Karel Jaromír Erben.* Dostupné na Internetu: <<http://ld.johannesville.net/erben>>

1. 2 Stručný přehled lidové hudby v Čechách a na Moravě

V dřívějších dobách byl život (převážně na vesnicích) spontánnější než dnes a lidé se spolu více scházeli. Muzicírování a zpěv patřily před vznikem akustické hudby k běžné každodenní kultuře. V lidové písni můžeme rozpoznat nejen citové rozpoložení a povahové rysy jednotlivých autorů, ale také prostředí, ve kterém vznikaly a byly dále šířeny. Nejstarší lidové písně zaznamenané v českých zemích jsou z 16. století (např. Když jsem já ty koně pásal, Radujme se, veselme se). V této době, v epoše renesance, se odehrál důležitý obrat hudebního cítění, přechod od starých modálních principů k vyhraněné dur – mollové soustavě. Na začátku 17. století si lidové písně získaly významné postavení díky sociálnímu a kulturnímu vzestupu lidových vrstev, rozvíjela se stylová a tematická rozmanitost lidové písně. Vedle starších písní, jež přešly do živého repertoáru, vznikaly písně nastavující zrcadlo nové době. S tím souvisí rozvoj válečných a politických písní. V 18. století se projevila spojitost lidové a umělé hudby, jednotlivé hudební žánry měly k sobě velmi blízko, navzájem se inspirovaly. „Písně z Čech vykazují převážně durový tónorod, opírají se o harmonickou kostru trojzvuku, zatímco moravské jsou ve výběru tónin i v intervalovém cítění volnější.“⁷

Své kořeny zapustily v lidu vedle lidových písní i písně zlidovělé a umělé. Zlidovělé písně původně nebyly od lidových rozlišovány, přibližně od roku 1880 se ustaluje pojem písně zlidovělé jako lidové písně, která nevznikla lidovou písňovou produkcí, ale zlidověním původně umělých, nelidových písní. Tento určitý druh písní vznikl převážně v první polovině 19. století, kdy se v našem národním společenství děly nemalé změny. Po zrušení nevolnictví (1781) v našich zemích došlo k velkému pohybu českého venkovského obyvatelstva a tím i vzniku nové inteligence. „Česká inteligence, která se z tohoto pohybu obyvatelstva rodila, si přinášela z prostředí zemědělského do svého nového, městského prostředí i kulturu, zejména písňové umění venkovského lidu, a více než inteligence jiných národů v 19. století zakládala vývoj své národní kultury právě na umění lidovém, hlavně na české lidové písni.“⁸ Lidové písně a umění bylo

⁷ KRČEK, J. *Musica humana-Úvod do muzikoterapie*. Fabula, Hranice 2008, s. 87, 88

⁸ VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 16

stále ve větší a větší míře uzpůsobováno prostředkům a požadavkům měšťanstva, písně se upravovaly pro zpěv a klavír, sborový zpěv, lidový aspekt byl inspirací ve výtvarném umění (kresby Mánesa, Alše aj.) I politický boj se dál prostřednictvím lidových zpěvů (Havlíčkovy písně proti frankfurtskému parlamentu), nápodoba lidových písní tvořila českou obrozeneckou poezii. Mezi autory písní zlidovělých se nejvíce objevují básníci Čelakovský, V. Hanka, Fr. Vacek-Kamenický, V. J. Pícek, dále umělci Sv. Čech, K. J. Erben, J. Chmelenský, K. Havlíček, J. V. Sládek, A. Heyduk, A. Žitek, M. D. Rettigová aj.

Písně *lyrické* byly vytvořeny podle vzorů milostných lyrických písní lidových a vyjadřovaly umělecký projev a milostnou tematiku, písně *vlastenecké* sloužily jako důležitý prostředek buditelský.⁹ K tomu do českého lidového zpěvu pronikly písně *epické*, což byly umělé písně vzniklé navázáním na tradice českých písní kramářských (kramářská píseň = příběh interpretovaný formou zpěvu kombinovaného s vyprávěním. Vizuální složkou písně byla tabule pomalovaná dílčími situacemi děje, pro který byla typická dramatičnost, senzačnost a určitá bulvárnost. Zřejmě z tohoto důvodu na ni dříve národopisci hleděli spatra a brali ji spíše jako kulturní kuriozitu, než kulturní historické dědictví. Obyčejně se jedná o příběhy, které se udály, častou skupinu představují zprávy o zločinech a trestech, neradostných událostech, často se objevuje satira). Tyto tři druhy písní-lyrický, epický a vlastenecký-souhrnně nazývá Bedřich Václavek *světskými písněmi zlidovělymi* a píše o nich jako o původně umělých poetických útvarech českých školených básníků, které často vznikaly jako ohlasy nebo nápodoby skutečných lidových písní. Mnoho těchto písní zlidovělo tím, že byly přetiskovány tiskaři kramářských písní a vkládány do zpěvníků, které si české měšťanstvo vydávalo v druhé polovině 19. století pro svoji vlastní potřebu.¹⁰ Hlavními prostředky šíření těchto písní byly tedy zpěvníky společenské, tisky kramářské a rukopisné zpěvníky lidových zpěváků.

V současnosti u nás je lidová hudba udržována prostřednictvím kvalitních souborů a zpěváků profesionálních (Chorea Bohemica, Musica Bohemica, J. Horák, J. Šuláková aj.) i amatérských.

⁹ *Národopisný věstník*. Národopisná společnost československá, Praha 1932

¹⁰ VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, s. 22

V některých oblastech naší republiky ještě původní lidová hudba žije a pokračuje v tradici. V Čechách je jedinou oblastí žijící lidové hudby Chodsko. V této oblasti v okolí západočeského města Domažlice jsou charakteristickým nástrojem dudy. Nápěvy písní jsou většinou v durových tóninách a často obohaceny hudebními ozdobami (nejčastěji přírazy). Specifickou zvláštností je tzv. prolamování, což je vkládání vázaných osminových či šestnáctinových not místo čtvrtových a osminových. Velmi oblíbený je vícehlas - druhý hlas často vystupuje nad hlavní melodii, kterou doprovází v intervalech vrchních tercií a sext. Mnohé písně vykazují vlivy sousední bavorské lidové hudby (např. jódlování). Hojně se vyskytují písně k tanci do kolečka. Střediskem chodské lidové hudby je především obec Postřekov. Tradici udržují mnohé soubory, z nichž nejznámější je Konrádyho dudácká kapela z Domažlic.

Na Moravě jsou dosud tři oblasti živé lidové hudby: Podluží, Moravské Slovácko a Valašsko.

Oblast Podluží jižně sousedí s Rakouskem a zahrnuje část města Břeclav, dále obce Dolní Bojkovice, Hlohovec, Hodonín, Lanžhot, Moravská Nová Ves, Podivín, Prušánky, Stará Břeclav, Tvrdonice a Týnec. Převládají zde písně táhlé, teskného zabarvení, s široce klenutou melodií velkého tónového rozsahu. Většina z nich patří k tzv. východnímu písňovému typu, který se vyznačuje řadou rytmických a tonálních zvláštností. V minulém století vznikaly písně, které postupně zlidověly (Mikulecká dědina, Vínečko bílé aj., jejichž autor byl Fanoš Mikulecký, vl. jménem František Hřebačka). Staly se velmi oblíbenými pro svou líbivou melodiku a menší hlasový rozsah, čímž se jejich interpretace stala dostupnější a jsou zpívatelné širokou veřejností.

Moravské Slovácko se vzhledem k různorodosti své krajiny vyznačuje i růzností hudebních stylů. Podle místa vzniku dělí folkloristé lidovou tvorbu této oblasti do několika skupin. Na dolňáckou (v povodí řeky Moravy od Napajedel po obci Hodonín), hornáckou (podhůří Bílých Karpat) a kopaničářskou (moravsko-slovenské pomezí v Bílých Karpatech). Na Hornácku v několika obcích kolem Velké nad Veličkou se dodnes udržel lidový kroj, melodická linka je bohatě zdobena a často variovaná. Místním hudecům se obdivoval už Leoš Janáček. V melodice hornáckých písní jsou časté modulace (v průběhu skladby přechod z jedné tóniny do druhé), nejčastěji do tónin na VI. a V. stupni základní tóniny. Z umění hornáckých hudeců a zpěváků čerpala inspiraci

řada umělců (skladatelé L. Janáček, V. Novák, malíři Joža Uprka, Zdenka Braunerová aj.)

K Valašsku počítáme oblast Moravskoslezských Beskyd a Javorníků. Kromě jiných vlivů na zdejší lidovou píseň působilo tradiční salašnictví, proto se ve valašských písničkách tak často zpívá o salaších, ovečkách a bačích. Nápěvy byly mnohdy formovány zvukem pastýřských trub a fujar. Původně charakteristický nástroj dudy (zde zvané gajdy) byly později nahrazeny cimbálem (strunný hudební nástroj úderný). Z valašských muzik nejvíce proslula Pelarova ze Vsacka, která účinkovala i na Národopisné výstavě v roce 1895. Mnohé písně zachytil od jejích muzikantů L. Janáček. V řadě valašských nápěvů se vyskytuje typická, tzv. valašská kvarta, kterou obdivoval V. Novák. Kromě nápěvů durových a mollových zde najdeme i tóniny církevní a smíšené.¹¹

1.3 Význam lidového zpěvu a zvyků v rodinách v současnosti

Zpěv je přirozeným lidským projevem stejně, jako řeč. Každému jedinci je dán zvukový hlas už při zrození. Zdá se, že se v posledních letech na zpěv trochu zapomíná, není samozřejmou součástí běžného života, tak jako to bylo v dřívějších dobách, kdy vyplňoval čas práce, zábavy, odpočinku. Lidem tak přinášel nemalou radost a potěšení.

V hudebně výchovném procesu, ve kterém žáci zpívají, dochází k rozvoji jejich citového života, k usměrňování vkusu, k chápání a rozvíjení hudebních schopností.¹² Pokud nabízíme dětem přirozený příklad pěvecké činnosti, zpěv je též faktor upevňující zdraví člověka. Prohlubuje dýchání, posiluje dýchací svalstvo hrudní i břišní. Pěvecké dýchání přivádí do plic větší množství kyslíku, čímž dochází k lepšímu okysličování mozku i k dokonalejšímu trávení. Zpívání přispívá i k psychické pohodě, což ovlivňuje velmi často postoje i jednání člověka.¹³ Zpěv zlepšuje kvalitu dětské řeči, její

¹¹ BÁRTOVÁ J., ZOUHAROVÁ V. *Dějiny hudby*. České Budějovice: Ostravská univerzita 1995

¹² SEDLÁK, F. *Naučíme zpívat všechny děti?* Státní hudební nakladatelství, Praha 1966

¹³ STRNADOVÁ K., ZEŽULA J. *Hudební výchova v mateřské škole*. Naše vojsko, Praha 1988

emocionální výraz i hlasovou kulturu, která se projevuje v bohatší výrazové modulaci a melodické linii řečové intonace.

1.3.1 Zastoupení zpěvu a hudebních činností v dnešních rodinách

Podle výsledků výzkumu, který je zaznamenán v publikaci *Hudební výchova dětí předškolního věku II.*¹⁴ „Poslech lidových písní, ...a umělecké hudby zaujímají druhořadé postavení.“¹⁵ Doma s dětmi zpívá přibližně polovina žen a třetina mužů. Je pravděpodobné, že rodiče se zájmem o hodnotnější umělecké formy hudby a tvorby se snaží tímto směrem vézt i své děti. 84% rodičů projevuje velmi malý zájem o uměleckou hudbu, 68% dává přednost poslechu komerční hudby. Mnoho z nich nezpívá doma s dětmi, protože mají pocit, že zpívají falešně.

¹⁴ KODEJŠKA, M. *Hudební výchova dětí předškolního věku II. Hudební prostředí v rodině a mateřské škole.* Univerzita Karlova, Praha 1991

¹⁵ Tamtéž, s. 39

2 Pěvecké a hudební činnosti podněcující rozvoj hudebnosti v jednotlivých etapách předškolního dítěte

2.1 Období do jednoho roku věku

Smysl pro hudební projev se rozvíjí od narození, v období od druhého do sedmého měsíce, které nazýváme senzitivním, zpracovává nervový systém velké množství vnějších podnětů. Do jeho vědomí se dostávají vlastnosti, které se navenek projevují až v pozdějším věku. Zpěv ukolébavek v tomto období (ale nejen v tomto) tak vnáší do vědomí dětí harmonii a pokoj.¹⁶

Začátkem třetího měsíce dítě rozpoznává známé hlasy rodičů a známých hudebních nástrojů. Na silně rytmizovanou píseň reaguje již šestiměsíční dítě, snaží se napodobovat rytmus písně a vyluzovat zvuky úhozy do různých předmětů. Zpěv matky vyvolává v dítěti tělesné reakce, které se postupem času a při pravidelném opakování činnosti koordinují. Jeho hlas se projevuje v klidné fonaci v tónovém rozmezí přibližně d¹-f¹ a při křiku v rozmezí tónů g¹ a d². Ukázalo se, že neúčinnějšími vokálními podněty jsou ty, které byly spojovány s uspokojováním životně důležitých potřeb (např. zpěv matky při krmení) a hravou pohybovou činností batolat, přičemž reflexy podmíněné navazují na reflexy vrozené. „Nejintenzivněji kojeneček reaguje na hlas svých nejbližších (matky, otce), lidský hlas je tedy zřejmě nejpřirozenějším a také výchozím prostředkem k rozvoji hudebních vloh dítěte.“¹⁷

Činnosti:

Pokud se dítě denně setkává s možností naslouchat zpěvu matky, dodává mu to jistotu, uspokojuje ho a v neposlední řadě mu tyto situace dávají základ pro vlastní pěvecké schopnosti. K tomu patří rytmické pohupování a houpání dítěte, opatrný pohyb končetinami do rytmu a různé variace na činnost zpěv/pohyb, hračky a pomůcky vyluzující jakékoli zvuky, strojky s vhodnou ne příliš hlasitou a pokud možno intonačně čistou melodií. Dítě naslouchá matčinu zpěvu nebo deklamaci a snaží se, byť

¹⁶ KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Univerzita Karlova, Praha 2002

¹⁷ LÝSEK, F. *Vokální podněty žáka z hlediska vývojového*. In *Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně* *Vokální podnět a reakce žáka*. Brno 1967, s. 51, 52

jednoslabičně nebo jednoslovně, komunikovat. Často si z říkadla nebo písničky vybere jednoslabičné slovo, které vždy při opakování oné písničky nebo říkadla doplňuje. Zde platí stejně jako v pozdějších obdobích vývoje, že pro děti je důležité opakování činností, ony to dokonce přímo vyžadují. „Pokud je deklamace nebo zpěv spojen s pohyby, dítě pohyby napodobuje a dochází zde k podněcování aktivity, pozornosti, tvořivých schopností“¹⁸, k posílení paměti a oblasti estetického citění dítěte. Dítěti můžeme nabídnout předměty denní potřeby, které se mohou rozezvučit. Rumba-kouli vyrobíme z lahve zpola naplněné hrachem, skořápky od půlek vlašských ořechů a jejich údery o sebe mohou posloužit jako znělý rytmický nástroj. Stejně tak polovina kokosového ořechu navlečená na provázku. Paličkou můžeme vytvořit temný zvuk.

Příklady básniček a říkadel:

- *Mámo, táto, v komoře je myš! Pustíme tam kocoura, on tu myšku vyšťourá. Mámo, táto, už tam není nic.*

Dítě si pamatuje nejdříve jednoslabičná slova, např. *myš* a *nic*, která po čase doplní do textu. Vyžaduje říkadlo často opakovat.

- *Česat jablka, to je snadné: jedno chytíš, druhé spadne, udělá bum do trávy anebo bác do hlavy, po trávě se koulí, na hlavě máš bouli!*

V tomto textu jsou pro dítě přitažlivá slova *bum* a *bác*. Je vhodné text spojit s jednoduchou dramatizací popsaných situací - matka dá dlaně na hlavu při slovech *bác do hlavy*, kutálí jablkem po zemi, když vypráví o tom, že se po trávě jablko koulí, atd.

- *Pepa, pasák koz, honí kozu bos, mává na ni svou holí, že ji bradu oholí, koza mé mé mečí, že jí fousy svědčí.*

Jednoslabičná slova jako *bos*, *koz*, *mé* atd. se dítě rádo a rychle naučí.

- *Jak co ťuká, cinká, zní, Honzík si ted' vyzkouší.* (Hurdová E. Seminář..)

Rodič a dítě se snaží najít cokoli v blízkosti, co by mohlo jakkoli znít. Mají k dispozici nástroje vyrobené doma (viz Činnosti, s....)

Příklady písní:

Halí, belí, Maličká su, Rybička maličká, Čí je, čí je děvče, Lítala si laš'ověnka, lítala

¹⁸ KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku.* Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 48, 49

2. 2 Období od jednoho do dvou let života charakterizuje spojení řečových a pěveckých projevů dítěte, které jsou doprovázeny a vyjádřeny pohyby rukou, trupu, chůzí, poskoky atd. Pohyb není jen doprovodem slyšeného, ale je specifickým projevem celkového prožívání dítěte. František Lýsek svými výzkumy dokládá, že zpívat je možné naučit dítě již ve druhém roce života. „Pod vlivem častého opakování hudebních podnětů doprovázených jednoduchými motorickými pohyby těla se utváří citlivost pro vnímání výšky tónů...“¹⁹ Tento proces probíhá na základě imitace a improvizace. Kolem dvacátého měsíce věku jedince je nejcitlivější tzv. témbrový sluch, který umožňuje zachycovat a vyjadřovat barevné odlišnosti jednotlivých vokálů a je důležitý pro ovládnutí rodného jazyka. Spolu se sluchem pro výšku tónu podporuje vývoj mluvidel, zdokonaluje výslovnost, tříbí paměť, myšlení a soustředěnost. Hudební vjemy se zkvalitňují pravidelným opakováním sluchových, motorických, zrakových a hmatových situací, kterých se dítě rádo účastní. V polovině druhého roku rozpozná krátké melodie, vytváří popěvky a melodizuje říkadla i osobně vymyšlené jednoduché texty, často legrační. Velmi rádo dítě v tomto období používá nonsens. Rozsah pěveckého projevu je přibližně v rozmezí tónů e¹-a¹.²⁰

Činnosti:

Zdůrazňování rytmické stránky řeči, rytmizování jednoduchých říkadel, doprovázení je hrou na tělo - to jsou aktivity, které děti velmi baví a rozvíjejí jejich sluchovou představivost. Hrou na tělo je myšleno tleskání, pleskání o stehna, dupání a všechny pohyby těla, pomocí kterých dítě může vyjádřit rytmus.

Kolem 2. roku je dítě schopno dozpívat frázi, kterou matka začne, často zamění text za svůj vymyšlený. Tato činnost je zábavná pro dítě i matku, pozitivní atmosféra prospívá citovému vztahu matky a batolete. Melodii písně s obměněným textem můžeme slyšet i během dne např. při volné hře dítěte; spontánně si začne zpívat nebo „broukat“ známý popěvek a směje se tomu, jaká slova se mu do melodie vloudí a jaká slova vymyslí.

¹⁹ KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 19

²⁰ Tamtéž, s. 17, 47

„Vlivem častých hlasových experimentů, které vyúsťují až v tónové hry s hlasivkami a slabikami, dochází u dětí přibližně v polovině druhého roku života k podstatně kvalitnější reprodukci hlasitosti a dalších múzických faktorů řeči.“²¹ Vhodnou aktivitou v tomto věkovém období je hra na ozvěnu: matka zarecituje část říkadla spolu s rytmickým doprovodem na tělo (na nástroj), dítě ho přesně opakuje. Dalšími vhodnými činnostmi je melodizování říkadel, rozpočítadel, artikulačně-rytmické aktivity. Opakování písni s jednoduchými nápěvy i textem v rozsahu čtyř, maximálně pěti tónů.

Příklady říkadel:

- *Píšu křídou do komína, že je moje káča líná, píšu, píšu o té káče, že víc padá, nežli skáče.*²²

Kognitivní účinek se zvýší, pokud dítěti rodič předvede manipulaci s hračkou káčou a dítě si bude moci s ní hrát.

- *Naše husa seděla, tři mladé vyseděla. Jedno bylo celé bílé a to druhé sivé a to třetí sedlaté. Co se na mě díváte?*²³
- *Potkali mě myslivci, měli s sebou psy, psy, psy,
jeden dělal haf, haf, haf, a ten druhý ňaf, ňaf, ňaf.*

Půjdu s vámi, myslivci, nechte doma ty psy, psy,

*psů se bojím, ba, ba, ba, vás mám ráda, la, la, la.*²⁴ Nejdříve dítě opakuje jednoslabičná slova a citoslovce *psy, psy, psy, ňaf, ňaf, ňaf*, atd.²⁵ Používá k tomu libovolné rytmické podupy, tleskání atd. Pomalu si osvojuje celé říkadlo, které mohou

²¹ KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 13

²² ŠRUT, P. *Veselé obrázky Josefa Lady*. Albatros, Praha 1977

²³ KRCH F., POSPÍŠIL A. *Běží liška k Táboru*. Albatros, Praha 1977

²⁴ TICHÁ A., RAKOVÁ M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Portál, Praha 2007

²⁵ Tamtéž, s. 84

s matkou melodizovat pomocí hry „na štafetu“: dospělý zanojuje první verš, dítě pokračuje dalším veršem, opakuje melodii po dospělém, nebo zanojuje svoji. Tak se střídají do konce písně.

- *Jede vláček motoráček, jede, jede do zatáček, hú hú hú, hú hú hú, vláček už je v tunelu.*

Děti (dítě) sedí obkročmo na válcích (polštářích) poskládaných do vlaku, rukama předvádějí kola vlaku – pažemi opisují kruh ve 2/4 rytmu říkanky,

Příklady písní:

- *Halí, belí*

Tuto píseň můžeme použít ve výtvarných hrátkách s dítětem, např. malováním koně jak šlape v zelí, v literárních činnostech formou vyprávění o koních a hříbatech atd.

Kuřátka, Běžela ovečka, Maličká su, Ovčáci, čtveráci, To je zlaté posvícení, Když jsem byl malý

2.3 V období od druhého do třetího roku věku se dítě velice snadno učí říkanky, básničky, popěvky, mnohé dítě dokáže již relativně čistě zazpívat jednoduchou píseň. V elementárním smyslu začíná pohybově reagovat na základně hudebně výrazové prostředky, jako jsou rytmus, pulzace, metrum, dynamika. Všeobecně se tónový rozsah pohybuje v rozmezí tónů es^1 a g^1 . Děti vyrůstající v hudebně podnětném prostředí a děti nadané mohou zpívat relativně čistě i v rozmezí jedné oktávy od c^1 do c^2 . Typické pro toto období je komentování své činnosti zpívanou řečí – tzv. mluvozpěvem.²⁶ Dítě s radostí melodizuje myšlenky, které mu prochází hlavou a zároveň se směje a je nadšené z toho, jakou „píseň“ vytvoří.

Vhodné činnosti:

Hra na ozvěnu - matka zarecituje část říkadla, dítě se snaží opakovat. Následně rytmus říkadla nebo písničky provede hrou na tělo, dítě opět opakuje. Melodizování říkadla, hra na rytmickou ozvěnu – dospělý na bubínek zahraje jednoduchý rytmus, dítě ho zkouší opakovat.

Pochodování s bubínkem²⁷ – rodič s dítětem pochoduje při pravidelně opakujících se úderech (pulzaci, jak se pravidelné úderey do rytmu nazývají, je možné dítěti přiblížit srovnáním s tlukotem srdíčka). Zpočátku dospělý hraje, dítě pochoduje, později bubnuje dítě. Důležité je sjednotit pohyby rukou a nohou.

Příklady říkadla a básniček:

- *Povídám, povídám pohádku*²⁸
- *Náš pes, náš, pes, zlámal ocas, pro svoji dobrotu strčil ho do plotu, náš pes, náš pes zlámal ocas.*

Rytmičné provedení říkadla: První **4 T** je v každém taktu půlová a čtvrt'ová doba, **5. – 8. T** jde rytmus ve čtvrt'ových dobách, **9. – 11. T** se opakuje jako na začátku, ve **12. T** říkadlo končí dvěma čtvrt'ovými dobami.

Třídobé říkadlo dospělý doprovází na buben. Dítě hrabe jako pejsek do země, nebo chodí po čtyřech.

²⁶ KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Univerzita Karlova, Praha 2002, s. 48

²⁷ TICHÁ A., RAKOVÁ M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Portál, Praha 2007, s. 21

²⁸ Tamtéž, s. 152

- *Otloukej se, bábovičko, otloukej se, bábovko, jestli se mi nepovedeš, tak tu sama zůstaneš.*

Improvizovaná říkanka k oblíbeným hrám a činnostem dětí na písku. Vhodná je rytmizace říkadla pomocí deklamace a tleskání, potom rytmus dítě vyjadřuje klepáním lopaty na bábovku. Další možností je říkadlo zmelodizovat a zpívat ji přímo při hře na písku, případně vymýšlet společně další možnosti rytmizace a melodizace říkadla²⁹.

Obr. č. 1

píseň – autorka práce

The image shows two staves of musical notation in G-clef. The first staff is in 2/4 time and contains the melody for the first line of lyrics: "O - tlou - kej se, bá - bo - vi - čko, o - tlou - kej se, bá - bo - vko,". The second staff is in 3/4 time and contains the melody for the second line of lyrics: "je - stli se mi ne - po - ve - deš, tak tu sa - ma zů - sta - neš.".

- *Šnečku, šnečku, vystrč růžky, dám ti krejcar na parůžky. A troníček na tabáček, bude z tebe hajdaláček.*

Při přednášení říkadla všichni kreslí spirálu pokrčenou paží ve vzduchu, co takt to spirála. Třikrát opakujeme, vždy v jiném tempu (pomalu, rychle, středně rychle).

Příklady písní:

- *Tluče bubeníček*

Píseň je vhodná ve spojení s činností Pochodování s bubínkem (viz odstavec Vhodné činnosti)

- *Melu, melu pšeničku*

Pohybový doprovod: a) dvojice stojící proti sobě, na první **4 T** rukama naznačují činnost mlýnku, na další **4 T** se chytí vzájemně za předloktí a běhají dokola na jednu stranu. V druhé polovině písně se postup opakuje, při běhu si vymění ruce.

b) každé dítě má k dispozici kuchyňské prkénko, pšeničný klas a dřevěnou paličku. Mlátíme obilí do rytmu písně, za zpěvu učitelka obejde děti a od

²⁹ Viz Obr. č. 1

každého si vezme do misky jedno vytlučené zrníčko klasu (Potom se společně díváme, jak zrníčka vypadají a povídáme si, co vše čeká zrníčka, než z nich vznikne dobrý chléb nebo koláč).

Sluníčko zachází za hory, Seděla pod borovičkou, Žezuličko, kde jsi byla, Už je to uděláno, Okolo Frýdku cestička, Rakař, Slavíček, Strašidla aj.

2. 4 Ve věku mezi třemi a pěti lety věku se pěvecká činnost zdokonaluje. Dítě je schopno píseň doprovázet hrou na Orffovy nástroje, po nácviku dokáže vyjádřit metrum písně a doprovodit ji jednoduchým ostinatem. Pěvecký rozsah se pohybuje od c¹ do d².

Činnosti:

Vhodnými činnostmi je hra na otázku a odpověď, ozvěnu, dokončování melodických úryvků (předchází příklad, vzor), zapamatování si delších textů písní. Dospělý zazpívá předvětí známé písně (např. Kočka leze dírou), dítě plynule naváže a dokončí ji. Dospělý zazpívá neznámou jednoduchou melodii, dítě zkusí vytvořit závětí a melodii dokončit.

Rytmické hádanky: dospělý zahraje na bubínek úryvek ze známé písně, dítě hádá, o jakou píseň se jedná.

Sluchové hádanky: dospělý připraví několik předmětů, které vydávají zvuk-např. klíče, igelit, hrnek se lžičkou, noviny, zvoneček, chrastítko, krabičku s kancelářskými sponkami atd. Dítě sedí zády k dospělému a hádá, který předmět příslušný zvuk vydává.

Příklady říkadel a básniček:

- *Vyjdi, vyjdi, sluníčko.* 2/4 takt – rytmižace hrou na tělo: zpočátku tleskání pulzace, později rodič může pleskat o stehna ostinato (např. rytmická figura dvě osminové a jedna čtvrtěová doba), dítě poslouchá, nebo se přidá s vlastním improvizovaným rytmem.
- *Foukej, foukej, větříčku.* 2/4 takt – rytmická hra v kruhu³⁰, při předávání kamínku v kruhu děti říkají říkadlo, pohyb a deklamace jsou v souladu s rytmem. Hru lze použít i v rodinném kruhu o malém počtu hráčů.
- *Zahrada zelená, zima je pryč. Jaro už uzamklo zimu na klíč.*³¹. 3/4 takt
 - a) Dítě se k deklamaci pohybuje základním třídobým tanečním krokem – jeden krok dlouhý, další dva kratší. Libovolně „tančí“ po prostoru. Poté, co se naučí kroky třídobého taktu, přidá pohyb paží – na tři doby jdou paže obloukem vzhůru, na další takt paže klesají uvolněně zpět k tělu.

³⁰ Viz Rytmické hry v kruhu, s. 40

³¹ TRNKA, J. *Jarní říkadla*. Studio Trnka s. r. o., Praha 2009

- b) Všichni chodí v rytmu říkadla dokola, co krok to slabika (doba) a recitují text; následně se k pochodu a deklamaci přidají ruce pleskáním o stehna; poté se pleskání změní v tleskání.
- c) Když si dítě osvojí tleskání a chůzi v rytmu, následují místo chůze poskoky do rytmu.

Příklady písní:

- *Chytil táta sojku*

hra k písni pro tři a vícečlennou rodinu (skupinu): děti s dospělými v kole drží padák a chodí dokola za zpěvu písně. Když se píseň dozpívá, všichni zvednou padák a zvolený dospělá zavolá „sojka Honzík!“, nebo „sojka táta!“. Vybraná „sojka“ proběhne pod padákem a skupina se ho snaží „lapit“ do látky. Když je „sojka“ dost rychlá, podaří se jí „proletět“ pod padákem, aniž by ji „lovci chytili“.

2.5 Ve věku mezi pěti a šesti lety

Toto období nazýváme předškolním a dítě se snadno a rádo učí mnoha lidovým a umělým písním, bez ohledu na to, zda je píseň v durové či mollové tónině. Děti vyrůstající v hudebně podnětném prostředí mohou pěvecky obsáhnout rozsah $c^1 - es^2$.

Činnosti: Učenlivě reaguje na tvořivější formy hudebních aktivit, jako kánon, rondo, zpěv „na štafetu“, na ztracenou melodii. Intervalové a harmonické cítění rozvíjí lidový dvojhlas – 1. hlas dítě, 2. hlas v terciích a kvintách dospělý. Děti velice rády experimentují s melodickými nástroji, dokáží zahrát ke známé písni melodické ostinato na třech i čtyřech tónech a skončit na tónice. Vhodná je pro ně pentatonická a diatonická zvonkohra s vydavacími kameny. U méně zdatných dětí můžeme ostatní kameny vyndat a nechat pouze kameny hodící se do ostinátního doprovodu.

Příklady říkadla a básniček:

- *Starý dub*³²

4/4 takt: *Starý dub, stojí v lese, stojí, stojí, nepohne se. Větrík jeho listy třese, třese všemi listy v lese, třese v lese, třese v lese, třese, třese, třese, třese. Sypou se žaludy, sypou se žaludy, bum, bum, bum, bum, bác.*

Provedení říkadla s hrou na nástroje a pohybem

První **4 T** hraje bubínek čtvrt'ové doby v rytmu říkadla. Druhé **4 T** následuje hra v osminových hodnotách na dřívka v rytmu slov říkadla. Na slova „*sypou se žaludy, sypou se žaludy*“ se hrají trioly na rolničky, poslední **2 T** hrají všechny nástroje. Hru může hrát i rodič s dítětem, v tom případě dítě s rodičovou pomocí přechází z jednoho nástroje k druhému, poslední **2 T** hraje dítě s rodičem na rolničky a tamburínu.

- *Král, král na dudy hrál, královna za času vrzala na basu.*

Tato básnička slouží k procvičení hlubšího nádechu a postupného výdechu. Nejprve se děti učí nádechu v polovině říkadla, nádech by měl být v rytmu deklamace (tzn. nezdržovat se na nádechu, aby nevznikl mezi slovy větší prostor a nerozhodilo se tempo říkadla).

³² JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole I. Učivo 2. díl.* Nová Paka 1996, s. 18

- a) Měníme dynamickou sílu projevu, děti dávají pozor, aby vždy vydržely první část říkadla na jeden dech (učí se hospodařit s dechem).
- b) Po potřebné době nácvičku zkusíme zrychlit tempo říkadla a vydržet ho celé na jeden dech.

Příklady písní:

- Seznam lidových písní v příloze práce jsou vybrány jako vhodné pro předškolní věk a jsou transponovány do tónin s ohledem na hlasový rozsah, kterým předškolní děti průměrně disponují.

3 Využití hudebních aktivit spojených s lidovou písní v rámci RVP PV³³

Tato kapitola se věnuje možnostem, jak využít hudební aktivity jako je zpěv, pohyb, poslech a hra na nástroj ke splnění očekávaných výstupů jednotlivých oblastí RVP PV.

Dítě a jeho tělo

Oblast se zaměřuje především na zdravý tělesný a duševní vývoj jedince, správný životní styl a pohybové aktivity.

Zpěv: při zpěvu využíváme správné držení těla a vedení dechu.

Pohyb: prostřednictvím pohybových aktivit pěstujeme u dětí pohybovou koordinaci, pohyb kultivujeme, rozvíjíme motoriku, vedeme je ke správnému držení těla. Jako nástroje používáme hru na tělo, taneční kroky, chůzi, běh, pohybovou improvizaci aj.

Poslech: poslechové činnosti vedou v této oblasti k relaxaci. K poslechu využíváme klidných hudebních ukázek.

Hra na nástroj: hrou na hudební nástroje rozvíjíme jemnou motoriku dětí.

Dítě a jeho psychika

a) Jazyk a řeč

Zpěv: při zpěvu dbáme na rozvoj správné artikulace. Z hudebních činností řadíme do této oblasti artikulačně-rytmická cvičení, spojení deklamace a rytmu, hru na ozvěnu, rozpočítadla, melodizaci říkadla.

Pohyb: prostřednictvím pohybu rozvíjíme neverbální komunikaci. K naplnění kompetence využíváme pohybové hry na otázku a odpověď, hru na tělo, pantomimické ztvárnění písně.

³³ Podle LIŠKOVÁ, M. *RRVP – Metodika hudebních činností*. Střední odborná škola pedagogická, Praha 2010

Poslech: tato činnost rozvíjí neverbální komunikaci. K naplnění kompetence využíváme kreslení a malování při poslechu hudební skladby. Poslech je spojen s pohybovou improvizací, děti vyjadřují vlastním tělem své pocity z hudby.

Hra na nástroj: Hrou na nástroj rozvíjíme rytmické cítění. Využíváme hry se slovy, spojení deklamace textu s hrou na tělo.

b) Poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

Tato podoblast se zaměřuje na tvořivost, představivost a s nimi související paměť dětí.

Zpěv: K tvořivosti vedeme děti prostřednictvím vokální hry na otázku a odpověď, dokončováním započaté melodie, melodizací textů. Písňovými texty cvičíme paměť dětí.

Pohyb: prostorová orientace dětí se rozvíjí pomocí pohybové improvizace. Paměť rozvíjíme pohybovou hrou na zrcadlo, základními tanečními kroky.

Poslech: poslechovými činnostmi rozvíjíme soustředěné vnímání dětí a sluchovou paměť. Rozvíjející činností je poslech charakteristických skladeb a programní hudby a hra rozličných sluchových her.

Hra na nástroj: nástrojová hra v dětech probouzí představivost, fantazii a tvořivost. Při improvizované hře používáme pentatonickou řadu. Paměť cvičíme prostřednictvím jednoduchých ostinátních doprovodů.

c) Sebepojetí, city, vůle

Třetí podoblast se zaměřuje na citovou stránku dětí, sebepojetí, jejich prožitky, volní vlastnosti, mravní rozvoj a estetické cítění.

Zpěv: prostřednictvím zpěvu vzbuzujeme u dětí emoce, city, empatii. Na základě zažitých úspěchů přispíváme k získávání sebevědomí dětí, pomocí vzájemného poslouchání ve skupině se dítě přirozeně učí posuzovat své výkony i výkony druhých.

Pohyb: pomocí tanečních her pěstujeme v dětech empatii a city.

Poslech: poslech u dětí navozuje emoční prožitky.

Hra na nástroj: hrou na nástroj pěstujeme v dětech zdravé sebevědomí. Ke hře využíváme jednoduché instrumentální doprovody, rytmickou improvizaci.

Dítě a ten druhý

Tato oblast se zabývá vytvářením pozitivních vztahů dětí k sobě samým i k okolí. Klade důraz na společenské chování.

Zpěv: Společným zpěvem vedeme děti k toleranci, spolupráci, vzájemné úctě a ke kladným vztahům mezi dětmi. Kromě zpěvu písni využíváme vokální hru na ozvěnu, na otázku a odpověď. K interakci mezi dětmi dochází i při dramatizaci písň.

Pohyb: v hudebně pohybové výchově používáme spolupráci dvojic nebo celého kolektivu dětí. Konkrétními aktivitami jsou taneční hry, hra na sochy, hra na zrcadlo, hry v kruhu (předávání předmětu v rytmu), a jiné kontaktní pohybové hry.

Hra na nástroj: vzájemné vztahy ve skupině se mohou upevňovat při společné hře na Orffovy nástroje. K získání kompetence využíváme jednoduchých instrumentálních partitur, kdy různé hlasy tvoří jeden hudební celek.

Dítě a společnost

Oblast se zaměřuje na socializaci dětí, učí je chápat morální a společenské hodnoty, seznamuje je s kulturními tradicemi národa a jednotlivých regionů.

Zpěv: K naplnění kompetence vede zpěv převážně s pracovní a morální tematikou.

Pohyb: Zde lze využít lidové hry, tance a písň.

Poslech: Poslechové činnosti propojujeme s národními tradicemi. Prostřednictvím vhodných skladeb vedeme děti k vnímání společenských hodnot.

Hra na nástroj: Při hře na melodický nástroj (zvonkohra, metalofon) využíváme jednoduchý doprovod tzv. dudáckou kvintu.

Dítě a svět

Oblast se zaměřuje na seznámení dětí se základními poznatky o okolním světě. Její součástí je výchova k odpovědnému chování dětí k přírodě a životnímu prostředí. Patří sem výchova k toleranci národnostních menšin a lidí z cizích národů.

Zpěv: Tematicky zaměříme výběr pěveckého materiálu na písně etnických skupin, např. romské písně nebo písně cizích národů. V souvislosti s ekologickou tematikou zařadíme písně s přírodními náměty.

Pohyb: Zaměříme se na pohybovou improvizaci, která vychází z tanců cizích národů.

Poslech: Zde mohou posloužit úryvky z etnické hudby.

Hra na nástroj: Věnujeme se doprovodům a improvizaci v čínské pentatonice.

INTEGROVANÝ BLOK SETKÁVÁNÍ (měsíc září)

Charakteristika integrovaného bloku: soubor hudebně, pohybově a písňově zaměřených výukových bloků vhodných k úvodním (1. část) a na ně navazujícím (2.-4. část) hodinám. V úvodu bloku je vložena tabulka, v níž je představeno osm oblastí, které v hudebně pohybové práci s dětmi rozvíjíme. K nim jsou přiřazeny konkrétní činnosti popsané v následující kapitole.

Záměry integrovaného bloku: Hlavním cílem je vzájemně se seznámit, navodit pozitivní atmosféru ve skupině a vzbudit v dětech chuť a zájem o nové aktivity. Provázet děti hravou a přitažlivou formou na cestě k pochopení základních principů hudebního rytmu, zpěvu písní a dovedností s tím spojených. Dalšími cíly je seznámení s hrou na tělo, pomocí hry na Orffovy nástroje rozvíjet smysl pro rytmus tak, aby uměly doprovodit známou píseň.

Věková skupina: 5 – 6 let

Přibližná délka realizace: 4 části, každá trvá 90 min. (možno rozdělit na 8 částí po 45 min.)

Nabídka činností: Poslech a zpěv lidových písní v doprovodu klavíru a hry na zobcovou flétnu, práce s básničkami, hádankami, námětovými a pohybovými hrami, užití Orffova instrumentáře, výtvarná a kreativní činnost, hra na tělo, poslech klasických skladeb vhodných pro předškolní věk.

Očekávané výstupy:

- Těšit se z práce ve skupině
- Poznat jednotlivé děti a pamatovat si jména
- Koordinovat lokomoci, polohy a pohyby těla, sladit pohyb se zpěvem
- Projevovat zájem o poslech písně nebo části symfonického díla
- Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností (hra na tělo, základní taneční kroky)
- Zpracovat své zážitky a poznatky estetickým způsobem

- Zapojit se do pěveckého projevu ve skupině i samostatně
- Seznámit se s hrou na rytmické hudební nástroje (bubínek, dřívka, tamburína, drhlo)
- Být schopen rytmus spojit se slovem

Tabulka činností a jejich zastoupení v jednotlivých výukových blocích – ÚVODNÍ BLOKY

	rytmus	pohybové činnosti, držení těla	Intonace, podpora tonálního cítění	Dechová cvičení	píseň, pěvecká činnost	hra na rytmické nástroje/ hra na tělo	rozvoj jemné motoriky/ součinnost j. m. s tempem	Poslechové a sluchové činnosti
1. část	Hra Kolotoč se jmény	Hra Dva kruhy	Improvizací hra na otázku a odpověď		Průpravné cvičení a nácvik písně Jablůňka	Seznámení s hrou na tělo		Hra Putovní plyšák; Hra na tělo; Sluchové hádanky
2. část	Hra pulzace a rytmu písně Vyjdi, vyjdi, sluníčko na rytmické nástroje	Rozpočítadlo Vyjdi, vyjdi, sluníčko s pohyb. doprovodem Hra na Jeníčky a Mařenky	Výška tónu: vysoko-středně-hluboko		Písně Vyjdi, vyjdi, sluníčko, Sluníčko zachází, Melu, melu pšeničku	Hra Na rodiče a děti; Letní květiny	Doprovodná činnost písně Melu, melu pšeničku-mlácení klasu obilí, vybírání zrníček	Hra Na rodiče a děti; poslech hudební pohádky; Výška tónu
3. část	Hra Na vodníka-rytmické říkadlo s pohybem; Rytmické hry v kruhu	Hra Na vodníka, Na čaroděje	Pohybové vyjádření intonace písně Holka modrooká		Písně Sluníčko zachází, Holka modrooká	Zpěv písně Sluníčko zachází s doprovodem hry na tělo		Hra na ozvěnu a její obměna Hra na slepýše
4. část	2 rytmická říkadla ve 2/4 taktu		Píseň To je zlaté posvícení s pohybovým vyjádřením intonace písně, Hra na dva majáky	Hra na vítr	Píseň a hra Na tý louce zelený	2 rytmická říkadla ve 2/4 taktu; hra na kameny zvonkohry v Práci s říkadlem	Výtvarná činnost na téma symfonické básně Vltava	Poslech symfonické básně Vltava; hra Na dva majáky

1. část – úvodní hodina

Cíl: uvědomit si, jak se jednotlivé děti jmenují, vytvořit příjemnou atmosféru, seznámit se, osvojit si píseň o jabloňce. Představit dětem Orffův instrumentář (v první úvodní hodině hraje na vybrané rytmické nástroje pouze učitelka a představuje je dětem), hru na tělo, prožít zábavně úvodní hodinu a rozloučit se v důvěře a s chutí na další setkání

„Vítám vás všechny ve spolek, jak domácí tak i přes pole:

kdyby vás bylo sto a padesát, přeci vám chci každému po kytičce dát;

a kdyby tu byl můj nejmilejší, dostal by tu nejhezčejší!“³⁴

Učitelka každého přivítá a dá mu malý kvítek.

„Na polštářky se posadíme, navzájem se do očí podíváme a nakonec jména svá si prozradíme!“:

Improvisační hra na otázku a odpověď – 2 části na sebe navazující rozdělené podle náročnosti

Část a/:

V rytmu 2/4 taktu s využitím hry na tělo (ukazováním na části těla) se každého učitelka zeptá a dítě v rytmu odpovídá: *Jak se jmenuješ? Jmenuji se Jeníček.*

Jak se jme - nu - ješ? Jme - nu - ji se Je - ní - ček.

Ve dvou intonačních motivech (otázka - odpověď) je použitý 5. a 3. stupeň tóniny. Rozdílnost výšky tónů si děti uvědomí pohybovým vyjádřením³⁵:

5. stupeň – ruce na vlasové části hlavy, 3. stupeň – ruce na břicho. Děti mění pohyb přesně podle změny výšky tónů ve zpívaných motivech.

³⁴ ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla*, 4. svazek. Panton, Praha 1987, s. 50

³⁵ Podle TICHÁ, A. *Přednáška na Ped. fakultě UK Učíme děti zpívat.*

Část b/:

Ve stejném taktu, tempu a stejnými pohybovými prostředky obohatíme motivy o 1. stupeň tóniny, který je v nízké poloze: učitelka a děti udělají uvolněný předklon, rukama naznačí polohu v oblasti mezi koleny a kotníky. Hlava v prodloužení páteře, uvolněný krk a ramena.

Improizační hra probíhá v pomalejším tempu s důrazem na přesnost vyměňování poloh, na koordinaci pohybu, intonační čistotu zpěvu a výslovnost slabik. Poté můžeme udělat obměnu v textu: *Dnes je sluníčko/nelezou ven dešťovky* nebo *Ferda mravenec/puntíky má na šátku* atd.

Hra Putovní plyšák – děti stojí v kruhu těsně u sebe. Uprostřed stojí jedno z nich-hadač. Jakmile hudba začne hrát (nebo učitelka např. na flétnu), podávají si v kruhu za zády (víceméně do rytmu) medvídka. Tajně, aby hádající nevěděl, kdo ho zrovna má. Kruh se přitom může pohybovat.

Pokud si hadač myslí, že určitě ví, kdo má zrovna medvídka, tleskne a hned zvedne ruku. Hudba přestane a on na dotyčného ukáže. Když se splete, hra pokračuje. Jestliže uhodl, jde hráč, který měl medvídka, do středu kruhu.

Hra na tělo-vyzkoušíme si, které zvuky můžeme vyluzovat na vlastní tělo. Chvilí všichni nejprve tleskáme, potom dupeme, pleskáme dlaní o hřbet druhé ruky, pleskáme do stehů, na ramena (skřížené ruce), na tváře apod.

Zkusíme si zahrát chvilku společně, vedoucí zpočátku udává metrum hrou na bubínek.

Následuje nácvik písně JABLOŇKA, který začíná **průpravným cvičením**:

Doprovodná pohybová činnost k průpravnému cvičení: děti střídají po každém taktu druh hry na tělo v rytmu zpívané písně – **1. T** jemné ťukání prsty na hrudník (naznačují, že zpívají o sobě), **2. T** tleskání dlaněmi. Tento postup se střídá po celý průběh zpěvu o jabloni.

Následuje nácvik samotné písně JABLOŇKA.

Doprovodná pohybová činnost k nácviku samotné písně: zpočátku si děti píseň poslechnou v podání učitelky (s klavírním doprovodem), poté vždy po 4 taktech opakují po učitelce. Přidají ke zpěvu hru na tělo ve stejném provedení, jako u předchozího cvičení s tím rozdílem, že na poslední **4 T**, kde zpívají „já si jich natrhám pro potěšení“, naznačí pohybem trhání ovoce: vzpažení, výpon na špičky, střídavě „trhá“ levá potom pravá ruka, protažení celého těla. Ruka, která se zrovna natahuje „pro jablko“, volně sevře pěst a znovu ji otevře.

Hra Kolotoč se jmény³⁶

Děti sedí v kruhu na židlích, učitelka je uprostřed kruhu. Několikrát se otočí kolem své osy a při zastavení ukáže na jedno z dětí. To si stoupne a učitelka řekne jeho jméno s vytleskáním jeho slabik. Ostatní děti postupně po kruhu od označeného dítěte slabikují jeho jméno s doprovodem hry na tělo nebo na ozvučná dřívka (popř. jiný nástroj). Tak se situace opakuje. Pro povzbuzení pozornosti je možná obměna: dítě uprostřed zůstane stát, zavře oči a děti si mezi tím vyměňují místa. Potom hra pokračuje.

Sluchové hádanky (pomůcky: předměty vydávající zvuk) – učitel připraví několik předmětů, které vydávají různé zvuky: klíče, chrastítko, hrnek se lžičkou, noviny, igelit, zvoneček, atd. Děti sedí zády k učiteli a ten zvoní, chrastí, cinká... Děti hádají, který předmět příslušný zvuk vydává.

Následuje povídání, jak vznikají zvuky, které zvuky máme rádi, které nemáme. Rozdíl mezi hudebním zvukem (tónem) a nehudebním zvukem (šramotem) je v pravidelnosti chvění.

³⁶ KOŽÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada, Praha 2005, s. 94

„Jak co ťuká, cinká, zní, každý si teď vyzkouší. Mnohá věc se v okamžiku na hudební nástroj změní. Jak co ťuká, cinká, zní, každý si teď vyzkouší.“ Děti se rozeběhnou po třídě/herně a hledají a zkoušejí rozeznít předměty kolem nás (topení, okno, dřevo...).³⁷

Zopakujeme píseň JABLOŇKA:

a/ s přidáním Orffových nástrojů (ozvučná dřívka, rolničky, tamburína, bubínek, chrastítka, rumba-koule) - dvě nebo tři děti dostanou stejný nástroj, učitelka má od každého druhu dva až tři kusy. Mezi děti rozdělím rytmické nástroje-zatím bez trianglu a činelů-a všichni spolu se zpěvem hrajeme metrum písně (1. dobu v taktu).

b/ pomocí hry na tělo – děti odloží na bezpečné místo rytmické nástroje a hrají na tělo pulzaci písně. Druh pohybu mění po dvou taktech. Poté přidají ke hře podup vždy na začátek fráze, dupnou vždy na začátek dvoutaktů.

c/ s použitím znělých rytmických nástrojů - učitelka představí dva znělé nástroje (triangl, činely) a důkladně předvede, jak se s nimi zachází. Nejdříve samotným pohybem bez nástroje - pomalý krouživý pohyb. Tento pohyb je důležitý, aby nástroj zazněl a děti nechtěly znovu uhodit (u trianglu jednou rukou krouživý pohyb, druhou držíme provázek s nástrojem, u činelů oběma rukama pomalý pohyb od sebe a zpět). Následně pohyb ukáže s nástroji.

Čtyři (nebo šest, podle toho, kolik nástrojů máme k dispozici) děti dostanou znělé nástroje, ostatní využijí podupů. Všichni spolu se zpěvem rozezní nástroj (dupnou) vždy na začátek dvoutaktové fráze. Píseň nejdříve probíhá v pomalejším tempu. Při opakovaném provedení písně si děti postupně předávají nástroje. Tak se pokračuje, dokud všechny děti nevyjádří frázi hrou na triangl nebo činely.

Hra Dva kruhy (pomůcka: CD) – hráči ve dvojicích vytvoří dva kruhy. Jeden z dvojice je vždy součástí vnějšího a druhý vnitřního kruhu. Oba si dobře prohlédnou svého partnera a otočí se tak, že stojí vedle sebe pravým ramenem. Vedoucí hry začne hrát, nebo pustí rázný pochod a oba kruhy se v jeho rytmu dají do pohybu. Vnější pochoduje po směru hodinových ručiček, vnitřní proti směru. Po zastavení hudby každý co nejrychleji hledá svého partnera z dvojice a chytí ho za ruce. První celá dvojice vyhrává.

³⁷ Podle HURDOVÁ E., JURKOVIČ P. *Seminář Písnička jako cesta k poznání světa*. 18. 10 2010

„Do kruhu se posadíme a za chvíli rozloučíme. Než si popřejeme hezké dny, pohrajeme si ještě se jmény.“

Zpěv krátkého popěvku před rozloučením - učitelka ukáže vždy na jedno dítě a zazpívá předvěti. Jmenovanému dítěti ostatní kamarádi zazpívají a zatleskají odpověď.

Příklad:

učitelka: *Ty jsi Matoušek (Honzíček, atd.),*

děti: *my ti zatleskáme.*

Ty jsi Hon - zí - ček, my ti za - tles - ká - me.

Hra s melodií v kruhu pokračuje, až se vystřídají jména všech dětí.

Na závěr píseň V DOBRÉM JSME SE SEŠLI(první dvě sloky)-v kruhu za ruce, pohupy v kolenou do rytmu, na poslední dvojverší si zamáváme na pozdrav.

Evaluace: cíl zapamatovat si, jak se jednotlivé děti jmenují, se podařil jen částečně, děti potřebují více setkání k tomu, aby se dokázaly identifikovat. Pozitivní atmosféru se podařilo udržet po celou dobu setkání, děti společná činnost bavila, hra na tělo i na rytmické nástroje byla pro ně nová a velmi zábavná. Cíl osvojit si píseň o jabloni byl splněn částečně, přibližně polovina dětí při opakování písně správně a s jistotou intonovala. Zbývající děti se zatím ostýchají do zpěvu zapojit. Zpěv je pro ně něčím, na co nejsou zvyklí. Přesto jeví zájem, velmi pozorně naslouchají zpěvu a projevům ostatních dětí. Cíl vzbudit chuť k dalším hudebním setkáním byl splněn.

2. část

„Dobrý den, dobrý den, dneska máme hezký den,
milé děti dobrý den, dnes spolu zpívat budem.“

Píseň/rozpočítadlo VYJDI, VYJDI, SLUNÍČKO

Cíl: rytmizace rozpočítadla, součinnost pohybu s rytmem říkadla, opakování říkadla s obměněnou pohybovou aktivitou

Doprovodný pohyb: **1.-4. T** ze dřepu plynule do stoje, ruce spolu s tělem do vzpažení, **5.-6. T** otočka celá vpravo, **7.-8. T** otočka celá vlevo, **9.-12. T** stejně jako **1.-4. T**

Obměna: nejdříve rozpočítává učitelka, poté děti. Samy si dávají úkoly dokud se všichni nevystřídají, nebo dokud je to baví. Rozpočítadlo a píseň mají stejný text.

Hra Na Jeníčky a Mařenky

Cíl: pohybová činnost, koncentrace při poslechu příběhu, schopnost rychle reagovat na slovní signál.

Provedení: dvě skupiny stojí zády k sobě v řadě na ose místnosti. Jedna skupina jsou Jeníčkové a druhé Mařenky. Učitelka vypráví pohádku, a když se v jejím textu objeví slovo Jeníček, všichni Jeníčkové vyrazí. Hledí pochytat co nejvíce Mařenek, které se snaží doběhnout ke stěně před sebou. Zajatci se stávají členy jejich skupiny a vypravuje se dál. Jména střídá učitelka nepravidelně.

Hra Na rodiče a děti

Cíl: rozvíjení sluchové pozornosti, schopnosti rozeznat barvu a sílu tónu, schopnost rytmické ozvěny.

Provedení: žáci se rozdělí do dvojic, jednotlivci z každé dvojice se domluví, kdo bude v této hře „rodič“ a kdo „dítě“. Oba z dvojice mají stejné nástroje (nástroje musí být zdvojené: činely, dřívka, bubínky atd.). „Děti“ sedí v kroužku, jejich „rodiče“ (partneři z dvojice) stojí u stěny místnosti zády ke kroužku sedících, tudíž na sebe skupiny nevidí. Stojící „rodič“ uhodí do nástroje a sedící „dítě“ má rozeznat, kdy zazní z druhé skupiny stejný nástroj, který drží v ruce, a odpovědět stejným způsobem.

Varianta: „Rodič“ zahraje rytmus, „dítě“ mu musí stejný rytmus ve stejné dynamice a tempu odpovědět.

Píseň VYJDI, VYJDI, SLUNÍČKO s doprovodem rytmických nástrojů

Cíl: rozlišení rytmu a pulzace v písni, rozvoj schopnosti udržet daný rytmus bez větších výkyvů, nenechat se splést skupinou s rozdílným hrající rozdílný rytmický motiv.

Provedení: děti si mezi sebou rozdají rytmické nástroje (ozvučná dřívka, rumbakouli, bubínek, rolničky, drhlo, chrastítko), zprvu hrají pulzaci písni (pravidelné čtvrté doby), poté zkusíme metrum. Následně jsou děti rozděleny do dvou skupin-jedna hraje pulzaci, druhá metrum. Při hře první doby každého taktu (metrum) si děti mohou pomáhat deklamací slova pojď.³⁸ Při rytmickém vyjádření pravidelné pulzace písni děti mohou vyslovovat dvojslabičné slovo slun-ce.³⁹

„Hráli jsme jak hudebníci, teď otevřeme pokladnici:
pokladnici pohádkovou, kde ježibaby i víly budou...“

Poslech hudební pohádky

Cíl: vzdělávací, schopnost koncentrace při poslechu.

Učitelka pustí hudební pohádku Rusalka⁴⁰, kde děti uslyší úryvky z opery A. Dvořáka prokládané tematickým vyprávěním.

Píseň SLUNÍČKO ZACHÁZÍ s doprovodem hry na tělo

Cíl: naučení hezké podzimní písni, vtisknout do podvědomí dětí metrum $\frac{3}{4}$ taktu.

Provedení: děti se shromáždí kolem klavíru a v pomalém tempu vždy s opakováním každé sloky písni si ji alespoň částečně osvojí. Celou píseň opakujeme 2-3krát. Poté si v kruhu znovu zpíváme v doprovodu hry na tělo, přitom 1. doba každého taktu je „potvrzena“ dupnutím. Píseň zpíváme v pomalejším tempu, aby děti stihly měnit druh pohybů a aby si ukotvily melodii a slova písni.

³⁸ Vyjádření těžké doby taktu

³⁹ Slun-ce: na každou slabiku připadne čtvrtá doba

⁴⁰ Zdroj: *CD Klasika před školou*. Nahrála Rozhlasová stanice Classic FM, Vila Portheimka, Matoušova 9, Praha 5. Autoři scénářů: Martina Klausová, Ivan Dlask.

Píseň MELU, MELU PŠENIČKU s pohybovým doprovodem

Cíl: hudebně pohybový doprovod písně, vžít se na chvíli do role řemeslníka, který vytlouká zrníčka z klasu a poté mlynářem, který z nich mele mouku. Uvědomit si původ chlebu, koláčů, housek a všech dobrot, které jsou dnes samozřejmostí.

Provedení: a) dvojice stojící proti sobě naznačuje rukama činnost mlýnku (1. čtyři takty), zároveň dělá podupy nohama do rytmu. 2. čtyřtaktí se děti chytí lokty a běhají dokola na jednu stranu, opět v rytmu písně. V druhé polovině písně stejný postup, výměna rukou.

b) Děti sedí v kruhu, učitelka připraví pro děti do dvojic (nebo každému, pokud má možnost) prkénko a paličku. Při písni se jmény⁴¹ *Ty jsi ... (jméno dítěte), my Ti něco dáme*, učitelka rozdává každému dítěti po pšeničném klasu. Následuje hra se zpěvem, kdy děti vytloukají z klasu zrníčka a zpívají píseň MELU, MELU PŠENIČKU. Nakonec učitelka obejde „řemeslníky“ s miskou, do které každý vloží jedno zrníčko.

„Obilí je sklizené, letní kvítí ještě ne. Pojd'me se s ním rozloučit a přitom si zacvičit.“

Letní květiny – deklamace a hra na tělo

Cíl: seznámení s dvoutaktím kombinací deklamace a pohybového projevu, opakování, hra na ozvěnu, střídání rolí.

Provedení:

a) 2/4 dvoutaktí: *kopretina/pampeliška/sedmikráska/konvalinka*⁴².

Děti doprovázejí hrou na tělo deklamaci čtyřslabičných názvů květin. Na každý takt (slovo) zvolí jiný druh pohybu, text se zrychluje, pak znovu zpomaluje.

b) Forma ozvěny: 2taktí na klavír - děti opakují po učiteli

Výška tónu: vysoko-středně-hluboko

Cíl: navodit představu o výšce tónů, uvědomění si rozdílnosti a dělení jednotlivých tónů podle jejich polohy (vysoká, střední, nízká poloha).

⁴¹ Melodie viz 1. část - Úvodní hodina, s. 37

⁴² Podle VISKUPOVÁ, B. *Seminář Hudebně pohybová výchova s dětmi od 3 do 9 let*. 3. 6. 2010

Představu vysokého tónu přiblížíme dětem hlasem ptáků. Zahrajeme několik tónů na klavír, děti reagují pohybem-ptačím letem. Pak zahrajeme tóny v hluboké poloze- přiblížíme jim hluboké tóny bručením, pohybem medvědů po všech čtyřech. Střední poloha na klavír ani nebručí ani nezpívá jako ptáček, děti mohou např. jíst banán nebo zmrzlinu, vézt kočárek s panenkou. Střídáme doprovod v různých polohách a děti reagují pohybem.

Varianta: rozdělit děti do 3 skupin a do tří rohů, v jednom rohu bydlí ptáčci, v druhém medvědi, ve třetím děti. Vycházejí jen podle své hudby. Když jejich hudba přestane, zastaví se a čekají, až se zase ozve jejich poloha-pak jdou dál.

Závěrečná píseň V DOBRÉM JSME SE SEŠLI

Evaluace: spojení rytmu a pohybu v říkadle dětem šlo, práce s rozpočítadlem byla úspěšná a pro děti zároveň zábavná.

V pohybové hře Na Jeníčky a Mařenky byla přibližně u poloviny dětí snížená poslechová koncentrace a schopnost reagovat na mluvený signál. Zpočátku se často pletly, s postupem času se zlepšovaly.

Hra Na rodiče a děti byla náročná na vysvětlení a pochopení ze strany dětí, když všichni pochopily pravidla, stala se zábavnou a rozvíjející.

Poslech hudební pohádky se dětem líbil, s děvčaty jsme tančili jako víly, chlapci nechtěli, pouze poslouchali, závěrečné ukázky už nedoposlouchali. Cíl rozvíjet poslechovou koncentraci a vzdělávací působení byly splněny.

Hudebně pohybový doprovod písně Melu, melu pšeničku byl úspěšný, cíl vzbudit v dětech zvědavost a zájem o staré řemeslo byl splněn. Každé dítě si chtělo vzít domů své zrníčko (v kapse).

V činnosti Letní květiny byl cíl seznámit děti s kombinací deklamace a pohybu splněn, některé děti dělaly mezi změnami větší pauzy, některé se pohybovaly plynuleji.

Cíl navodit představu o výšce tónů byl splněn, děti téměř neomylně a bystře reagovaly na změny poloh klavírních tónů.

3. část

„Dobrý den, dobrý den, dnes máme větrný den,
Milé děti dobrý den, dnes si spolu hrát budem.“

„Zavoláme sluníčko, snad vykoukne maličko!“

Opakování písně/říkadla VYJDI, VYJDI, SLUNÍČKO – hra na tělo, rozpočítávání podle rytmu říkadla.

Píseň SLUNÍČKO ZACHÁZÍ s pohybovým doprovodem

Cíl: opakování nové písně z minulého setkání s důrazem na metrum písně a formu $\frac{3}{4}$ taktu ve skladbě.

Provedení: děti stojí v kruhu a zpívají již známou píseň s doprovodem hry na tělo a výrazným podupem na 1. dobu taktu, tentokrát už nezpíváme v pomalém, ale ve středně rychlém tempu.

„Na podzim se počasí někdy směje, někdy padají z nebe vody krůpěje. Chvilí svítí sluníčko, pak déšť pošle nebičko.“

Hra na vodníka-rytmická říkanka s pohybovým doprovodem⁴³

Cíl: spojení rytmu a pohybu, spojený s hrou na tělo a dalších pohybových prostředků, nakonec pro děti přitažlivá hra na honěnou.

Kap, kap, kapička spad-la z nebička, (pleskání na hřbet ruky)

Spadla rovnou do rybníčka, utopila tam vodníčka. (podupy v rytmu)

Jedno dítě jako vodník jde doprostřed kruhu.

Kap, kap, (pleskání o hřbet ruky) žbluňk! (poskok do sedu na bobku)

Vytvoříme kruh kolem rybníka.

Kap, kap, vodníčku, chyt' si dušičku. (plácání o zem jako do vody)

My běháme kolem tebe, slunko svítí, modré nebe, (za ruce v kruhu, běh nebo rychlá chůze)

⁴³ Podle VISKUPOVÁ, B. *Seminář Hudebně pohybová výchova s dětmi od 3 do 9 let.* 3. 6. 2010

Chyt' si nás! (stále děti za ruce v kruhu, na „chyt“ ruce vzadu, na „si“ ruce vpředu, na „nás“ skok vzad).

Vodník začne chytat děti, koho chytí, je další vodník a hraje se znovu, dokud nejsou všechny děti vodníky.

Píseň **HOLKA MODROOKÁ**

Hra na ozvěnu, Hra na slepýše, pohybové vyjádření intonace – vše s využitím písně Holka modrooká.

Cíl: na známé písni rozvoj rytmických schopností dětí, zároveň jedna z učitelčinych možností diagnostikovat míru dovednosti jednotlivců ve skupině. Upevňovat tonální cítění, zábava, motivace.

Provedení:

a) Pomocí hry na tělo dítě opakuje po dospělém rytmus (používá rytmická dvoutaktí z písně). Obměnou činnosti je Hra na slepýše, kdy opakuje vytleskaný rytmus se zavřenýma očima. Pak do vzoru zapojíme změnu dynamiky a tempa, dítě se snaží reagovat a opakovat co nejpřesněji.

b) Při zpěvu písně v pomalejším tempu děti dotykem dlaní ukazují části těla podle toho, na kterém stupni tóniny se zrovna píseň (melodie) nachází. Ke známým polohám 1., 3., a 5. stupně⁴⁴ přibude 6. stupeň (v tónině C dur tón a^1), který budou děti naznačovat polohou dlaní několik cm nad hlavou.

Rytmické hry v kruhu⁴⁵

Cíl: pravolevá orientace, zvýšení pozornosti, spolupráce ve skupině, stát se součástí celku.

Je nutné začít ve velmi pomalém tempu. Stojíme v kruhu a vytváříme nepřerušovaný rytmus tak, že dupeme jeden za druhým: první hráč pravou, nato levou nohou, navazuje jeho soused vlevo svou pravou a pak levou. Tedy ve schématu P-L-P-L-P-L...Dupnutí koluje po kruhu ve stejnoměrném rytmu. Necháme ho oběhnou 2x a pak následuje:

⁴⁴ Viz Improvizační hra na otázku a odpověď, s. 30

⁴⁵ ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Portál, Praha 2007, s. 44-45

- a) Poněkud zrychlíme tempo
- b) Pokračujeme, ale kterýkoli hráč, když na něj dojde řada, smí pravou nohou (kterou začíná) **dupnout dvakrát**. V tom případě obrátí směr a navazuje na něj opět ten předchozí, který má také jako všichni v kruhu možnost volby do obou směrů.
- c) Dupání v kruhu **zesilujeme, zeslabujeme, zrychlujeme, zpomalujeme, kombinujeme**.

Jednodušší varianta rytmických her v kruhu:

Nácvik: děti sedí v tureckém sedu v kruhu. Každému udělá učitelka fixou tečku na levé vnitřní zápěstí. Nyní děti spojí ruce tím způsobem, že všechny dlaně rukou směřují ke stropu a ruka s puntíkem na zápěstí leží pod sousedovou rukou. Nyní začne pohyb v rytmu čtvrt'ových dob. Pravá ruka každého dítěte obloukem „podaruje“ dlaň levé ruky (s puntíkem na zápěstí). Na další čtvrt'ovou dobu se pravá ruka vrací do původní polohy se slovem brát. Tzn. co slabika, to pohyb rukou.

Provedení: posíláme si se slovy „dát, brát“ v kruhu kamínek, nebo kuličku. Když je rytmus zkoordinován s pohybem, zpíváme do rytmu píseň.

Hra Na čaroděje⁴⁶

Cíl: opětovné uvědomění si, jak se kdo jmenuje, dobrat se vylučovací metodou k výsledku, uvažování, třídění, uspořádání v prostoru.

Pravidla hry: děti se pohybují po herně podle pokynů čaroděje (učitelka, nebo, je-li hra už známá, jedno dítě), který má v ruce neprůhlednou látku nebo deku.

„Co se to děje, co se to děje! Kouzlo ze mě udělalo čaroděje! Ted' nad vámi vládu mám, vlaštovky z vás udělám!“ (děti létají). „Ted' nad vámi vládu mám, skokany z vás udělám!“ (děti skáčou). „Ted' nad vámi vládu mám, ještěrky z vás udělám!“ (děti se plazí apod.)

⁴⁶ KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada, Praha, 2005, s. 95-96

Jakmile řekne: „Zaklínám vás“, musí se všichni schoulit do dřepu s dlaněmi na očích a čelem na kolena jako zakletí. Čaroděj si vybere jedno dítě a přikryje ho látkou, aby nebylo vidět. Potom vysloví další zaklínadlo: „Osvobozuji vás“. Děti přiběhnou k přikrytému, uvažují a hádají, kdo to je.

Píseň V DOBRÉM JSME SE SEŠLI na závěr

Evaluace: při opakování písně o sluníčku byl cíl zrychlení tempa zpěvu i pohybu splněn, vyjádření 1. doby v taktu si děti úspěšně osvojily.

Rytmické říkadlo s pohybem o vodníčkovi se děli učily imitací, následná hra Na honěnou děti potěšila.

Ve hře na ozvěnu cíle rozvíjet rytmičké schopnosti a diagnostikovat míru dosavadních rytmičkých dovedností u dětí byly splněny, děti dovedly rytmičcky „odpovídat“ s vizuální podporou i bez ní stejně dobře.

Rytmičké hry v kruhu nedopadly úspěšně, dětem se nepodařilo provézt ani jedno kolo pravidelných navazujících podupů P-L-P-L-P-L... Neúspěch způsobil ztrátu motivace a chuti pokračovat. Cvičení je pro předškolní děti příliš náročné, zvládnou rytmičcky navazovat pomocí rukou, ale koordinace nohou je pro tuto věkovou kategorii dětí složitá. Když jsem aktivitu obměnila a nahradila ji předáváním předmětu v kruhu do rytmu, po krátkém nácviku činnost dětí zvládly a dokonce zpívaly k pohybům do rytmu. Při hře Na čaroděje byl cíl uvědomit si jména ostatních dětí ve skupině splněn, zpočátku dělalo některým dětem potíže vzpomenout si na jméno kamaráda, většina dětí byla v hádání úspěšná.

4. část

„Vítám vás všechny vespolek, jak domácí tak i přes pole:

kdyby vás bylo sto a padesát, přeci vám chci každému po lístečku dát;

a kdyby tu byl můj nejmilejší, dostal by ten nejhezčejší.“

Učitelka každému podá hezký podzimní list na uvítanou. List můžeme použít k improvizovanému pohybu při počáteční podzimní básni.

„Obloha je šedivá, jak kožíšek myšky,

veverky si na zimu schovávají šišky.

Listí už je na zemi, dělá cesty zlaté,

Po nich podzim přichází: tak tady mě máte!“

„Namalujme si Vltavu, jak podzim pluje po splavu!“

Výtvarná činnost pomocí temperových, akvarelových a prstových barev, poslech symfonické básně B. Smetany.⁴⁷

Cíl: zařadit do činností tematiku přicházejícího podzimu, rozvoj jemné motoriky a fantazie v propojené výtvarné a poslechové činnosti, seznámit děti se známou symfonickou básní Vltava.

Píseň NA TÝ LOUCE ZELENÝ

Cíl: činnost obdobná hře na skrytou melodii, schopnost stále v hlavě vést linii písně, i když ji zrovna nezpíváme nahlas. Písnička v podobě „vláčku“ stále „jede“, přestože právě teď projíždí „tunelem“.

Hra k písni⁴⁸

Domluvené slovo, např. „zelená“ se nesmí vyslovit a jen se ukáže na zelenou barvu v místnosti, píseň se zpívá celá, jen na slovo „zelená“ je pauza – mlčí se. Píseň zpíváme znovu a zamlčí se ještě další slovo, např. „jeleni“, místo zpěvu se rukama naznačí

⁴⁷ Zdroj: *CD Má vlast*. Nahrál Supraphon, 1991

⁴⁸ TICHÁ A., ŠIMANOVSKÝ Z. *Písničky a jejich dramatizace*. Portál, Praha, 2000

parohy, pak se přidá slovo „mysliveček“, kdy se místo zpěvu naznačí chůze s puškou, atd. Ostatní slova se musí jasně vyslovovat, na vybraná slova jsou ústa zavřená. Kdo se splete, jde si sednout.

2 rytmičká říkadla ve 2/4 taktu

Cíl: koordinace rytmičké deklamace s hrou na rytmičké nástroje, procvičení 2/4 taktu, artikulační pohotovost, zvýšení koncentrace, schopnost udržet svoji linii a nenechaje splést ostatními hráči

„Naše máma řekla, když koláče pekla: Dáme nohy na kraj peci, užijeme tepla.“

„Stojí dub za dubem, hrá si kočka s holubem. Holubičko, snes vajíčko, dones mi je sem.“

Rozdělíme děti na dvě poloviny a rozdáme jim rytmičké nástroje. Nejdříve se naučí jedna skupina dětí první říkadlo, přednášíme rovnou v doprovodu nástrojů (hra pravidelné pulzace říkadla) v pomalém tempu, druhá skupina poslouchá. Poté se zbývající skupina naučí říkadlo o dubu, první skupina poslouchá. Když máme pocit, že si děti pamatují rytmus a slova říkadla, učitelka dá dopředu dva takty na bubínek a obě skupiny interpretují každá „své“ říkadlo a snaží se neopustit dané tempo. Na nástroje děti hrají rytmus říkadla, což jim pomáhá udržet tempo.

Hra na dva majáky⁴⁹

Cíl: schopnost rozeznat vyšší a nižší tón a odhadnout směr, odkud zní.

Pravidla hry: Dvě děti mají v ruce každý nástroj jiné výšky (triangl, zvonky). Ostatní děti přijdou se zavřenýma očima. Učitel nejdříve zadá úkol: „jděte směrem k nástroji, který má vyšší (nižší) tón“. Poté hráči postupně zahrají tón na svůj nástroj (vedoucí jim pokyne, aby byla mezi nimi krátká pomlka) a děti podle sluchu hledají příslušný „maják“.

Píseň TO JE ZLATÉ POSVÍCENÍ - Intonační cvičení

Cíl: vyjádření výšky tónů pomocí polohy rukou vzhledem k jednotlivým částem těla.

⁴⁹ ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Portál, Praha, 2007, s. 90

Provedení: Zároveň se zpěvem písně v pomalém tempu si děti uvědomují výšky tónů pomocí ukazování na části těla.⁵⁰ 5., 3., a 1. Stupeň jsou vyjádřeny dotykem na hlavovou část (5. stupeň písně), pokládkou rukou na břicho (3. stupeň) a předklonem, kdy ruce dosahovaly do míst mezi koleny a kotníky. K nim přidáme ještě 2. stupeň písně, který naznačíme dotykem na stehna dolních končetin.

Práce s říkadlem, Hra na skladatele a dirigenta, instrumentální a zpívaná melodie podzimní básničky⁵¹

Cíl: cvičení harmonického sluchu pomocí rozeznívání kamenů zvonkohry, které tvoří souzvuky (akordy), zážitek a radost ze samostatně vytvořené melodie.

Foukej, foukej, větříčku, shod' mi jednu hruštičku, shod' mi jednu nebo dvě, budou sladké obě dvě.

Provedení: Před řadou pěti hráčů a kameny zvonkohry (c¹, d¹, e¹, g¹, a¹) zavěšenými na vlascích stojí „dětský dirigent“ s taktovkou. Ukazuje postupně na jednotlivé hráče, kteří hrají v rytmu říkadla improvizovanou melodii. Dochází ke střídání dirigentů a tím k různým melodickým kombinacím, které by měly končit tónem c¹. Zbytek skupiny hru melodií doprovází hlasovým ostinatem ve čtvrt'ových dobách, a to deklamováním slovního spojení „fou-kej vět-ře“ na tónu c¹, nebo střídavě na tónech c¹, e¹.

Hra na vítr

Cíl: zábava, uvolnění, přimět děti k hlubšímu kombinovanému dýchání bez zvedání ramen

Pravidla hry: Děti se snaží dechem („větrem“) rozpohybovat klidně visící kameny zvonkohry. Učitelka hlídá, aby nezvedaly ramena. Zpočátku fouká jen malý vánek, ten náhle zesiluje a nakonec se zase zklidňuje.

Závěrečná píseň V DOBRÉM JSME SE SEŠLI

⁵⁰ Viz Improvizační hra na otázku a odpověď, s. 30

⁵¹ JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Tandem, Praha, 2002, s. 63

Evaluace: kombinace výtvarné a poslechové činnosti dopadla úspěšně, výtvary dětí byly velmi pěkné, abstraktní i konkrétní. Vltava zněla několikrát za sebou, cíl seznámit děti s dílem byl splněn.

Hra při písni Na tý louce zelený děti bavila, ale jen několik dětí bylo schopno samostatně pokračovat ve zpěvu písně po odmlce. Jeden chlapec dokázal vysvětlit, že se mu ta písnička z hlavy při odmlce ztratí.

Při rytmických říkadlech byl cíl zkoordinovat u dětí rytmickou deklamaci s hrou na nástroj splněn, procvičit artikulační pohotovost a koncentraci se též podařilo, cíl udržet linii svého říkadla a nenechat se splést byl splněn částečně, děti se, hlavně zpočátku, hodně pletly a přestávaly účinkovat.

Cíl rozeznat vyšší a nižší tón a najít směr, z kterého zní, byl splněn.

Z práce s říkadlem Foukej, foukej, větříčku a činností s melodickými kameny měly děti radost, samostatně tvořit melodii říkadla se jim dařilo, cíl prožít pěkný zážitek byl splněn. Děti samy experimentovaly a vytvářely různé souzvuky. Vzniklé akordy a intervaly slovně hodnotily, zda se jim líbí, či nikoli (přirozeně vnímaly libozvučnost/nelibozvučnost akordů). Cíl cvičit harmonický sluch byl splněn.

Hra na vítr splnila cíl, děti se zábavnou formou seznámily s možností hlubokého nádechu.

INTEGROVANÝ BLOK *PODZIM* S DŮRAZEM NA HUDEBNĚ POHYBOVOU A PÍŠŇOVOU SLOŽKU (měsíce říjen/listopad)

Charakteristika integrovaného bloku: Hudebně pohybově a písňově zaměřený krátkodobý výukový blok **PODZIM** je tematicky zaměřen a navazuje na předchozí integrovaný blok činností *Setkávání*. V úvodu bloku je vložena tabulka, v níž je představeno osm oblastí, které v hudebně pohybové práci s dětmi rozvíjíme. K nim jsou přiřazeny konkrétní činnosti popsané v následující kapitole.

Záměry integrovaného bloku: Hlavním cílem bloku je prožít s dětmi podzimní aktivity pomocí hudebně pohybového vyjádření, osvojení lidových písní, říkadel a rozpočítáadel. Děti se seznamují s hrou na tělo, pomocí hry na Orffovy nástroje rozvíjejí smysl pro rytmus. Jsou vedeny takovým způsobem, aby uměly jedním nebo kombinací více nástrojů doprovodit známou píseň. Dále jsou děti vedeny k rozvoji řečových schopností, k pocitu sounáležitosti s přírodou, rozvoji tvořivého myšlení a spolupráci. Jsou schopny vyjádřit své prožitky pomocí pohybových a hudebních činností. Děti se seznamují s hudebními impulzy, na které se učí vědomě reagovat hudebně výrazovými prostředky, tzn. rytmicky, tempově a dynamicky.

Věková skupina: 5 – 6 let

Přibližná délka realizace: 5 částí, každá část trvá 90 minut

Nabídka činností: Poslech a zpěv lidových písní v doprovodu klavíru a hry na zobcovou flétnu, práce s básněmi, hádankami, námětovými a pohybovými hrami, použití Orffova instrumentáře, výtvarná a kreativní činnost k danému tématu, hra na tělo

Očekávané výstupy :

- Ovládat hru na rytmické nástroje (dřívka, bubínek, drhlo, činely, rolničky, triangl), rytmus dokázat spojit se slovem

- Doprovodit říkadlo podle návodu učitelky na zvonkohru s využitím 1. a 5. stupně, nebo pentatonické stupnice
- Koordinovat lokomoci, polohy a pohyby těla, sladit pohyb se zpěvem
- Zvládnout základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci
- Být schopen organizovaného pohybu ve skupině
- Učit se nová slova a aktivně je používat
- Projevovat zájem o poslech písně s melodickým doprovodem
- Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a pohybových činností
- Zpracovat své zážitky a poznatky estetickým způsobem
- Zapojit se do pěveckého projevu ve skupině i samostatně

Tabulka činností a jejich zastoupení v jednotlivých výukových blocích - PODZIM

	rytmus	pohybové činnosti, držení těla	Intonace, podpora tonálního cítění	dechová cvičení	píseň, pěvecká činnost	hra na rytmické nástroje/ hra na tělo	rozvoj jemné motoriky součinnosť j. m. s tempem	poslechové a sluchové činnosti
1. část		Podzimní básnička s pohybem, pohybový doprovod k písni	Průpravné cvičení k písni Jabloňka-opakování	Závod míčku s větrem	Píseň Jabloňka	Nástrojový doprovod k písni Jabloňka	Zdobení krále podzimu	
2. část	Doprovodný rytmus na nástroje ke zpívané písni	Hra Na vlčka a ovce; Rybičky, rybáři jedou	Nácvik zhudebněného říkadla Trhám, trhám travičku		Píseň Když budou lovit ten panský	Doprovod písně na rytmické nástroje	Výroba pavoučka z kaštanu	Četba podzimního příběhu, píseň Když se ten Tálinský
3. část	Vyjádření těžké doby pomocí kutáleného jablka	Hudebně pohybový doprovod písně Měla babka	Průpravné cvičení a nácvik písně Koulelo se, koulelo		Píseň Koulelo se, koulelo	Vyjádření předvěti a závětí písně pomocí hry na tělo	Výroba vlaštovek z papíru	Provedení písně Lítala si lašůvka, lítala (učitelka zpěv, klavír)
4. část	Varianty rytmického doprovodu písně Lítala si lašůvka, lítala; rytmizace říkadla	Píseň Chytil táta sojku s pohybovým doprovodem; pohybové aktivity s nádechem podzimu	Intonační provedení „kukačkové tercie“	Dechové hrátky za našimi vrátky	Píseň Žezuličko, kde jsi byla	Hra Lítá nelítá		Hra Na kukačku
5. část	Říkadla-rytmizace, artikulace	Pohybové variace k písni Už ty pilky			Píseň Už ty pilky	Rytmický doprovod k písni Už ty pilky	Výtvarná část bloku-téma Les	Poslech písně o sedlákovi; hra Naslouchání

1. část

„Dobrý den, dobrý den, dnes máme větrný den,
milé děti, dobrý den, dneska si zpívat budem!“

Básnička s pohybem

Pohybová improvizace s šálami na téma v textu: při pohybech je ruka uvolněná, pohyby ne zbrklé, ale táhlé. Běh po špičkách zvolna, aby se děti vzájemně neuhodily. Děti mění intenzitu pohybu v souvislosti s textem, napodobují broučka (sed na patách a uvolněný předklon s kulatými zády jako náznak broučka s krovkami), draka apod.

Cíl: uvést podzimní tematiku, protáhnout se, pozdravit se, manipulace s pomůckou.

Ze strnišť už vítr fouká, přikrytá je listím louka.

Fičí, fouká, čím dál více! Brouček spadl z borovice.

Daleko ho vítr nese jako všechno listí v lese.

Brouček se už, nedivte se, strachy chudák celý třese.

Pak se koukl na stranu, spatřil tam svou záchranu.

Vysoko, kde bydlí mrak, papírový letěl drak.

Brouček se ho pozeptal, jestli by ho domů vzal.

A náš dráček bez váhání, přibral broučka při přistání.

Za chvíli už oba spolu letí rovnou směrem dolů.

Když chtěl brouček vystupovat a dráčkovi poděkovat,

drak se stále jenom smál, zvedl se a letěl dál.

Závod míčku s větrem

Cíl: zábava, prohloubení nádechů, pohybová aktivita

Aktivita: Učitelka připraví dva stoly vedle sebe (hrací pole). Děti se rozdělí do dvou skupin, jedna stojí na jedné straně dvojitého stolu, druhá na druhé straně. Vedoucí dá doprostřed pole pingpongový míček a odstartuje hru. Děti pomocí foukání do míčku přemísťují kulatý míč na stranu soupeře a snaží se dát gól (míček se dostane na soupeřův okraj stolu). Pozor, vedoucí hry kontroluje, aby děti při nádeších nezvedaly ramena.

Píseň JABLOŇKA – použití rytmických nástrojů, při opakování písně odložit nástroje, děti vytvoří dvojice (pokud možno chlapec-dívka) a následuje tanec na podzimním plese.

Intonačně průpravné cvičení k písni⁵² – opakování

Cíl: zopakovat si píseň, poté hudbu spojit s pohybovým vyjádřením, interakce dítě - dítě, procvičení intonace zpěvu

Pohybový doprovod při opakování písně: Dvojice stojí proti sobě, **1. T** písně krok k sobě (zároveň mírné pokrčení v kolenou-plynulé zhoupnutí), chlapec se dotkne dlaní pravé ruky dlaně levé ruky dívky. **2. T** zpět do výchozí polohy, **3. T** stejně jako 1. takt (výměna rukou), **4. T** zpět do stoje proti sobě. V následujících 4 taktech s rukama v bok se děti točí kolem své osy, vždy každý takt na jednu stranu, zároveň s podupy do rytmu. Následně se opakuje **8 T** pohybový doprovod stejný jako první polovina písně.

„Na jabloni zpívá ptáček, jako malý jarabáček.“

Hra Ptáčku, jak zpíváš?

Cíl: procvičení reakce na zvukový impuls bez vizuální podpory.

Aktivita: Hráči jsou volně v prostoru (klek sedmo, hlava na kolenou). Jeden hráč je poslán za dveře a čeká tam na zavolání. Učitelka mezitím určí z ostatních dětí jednoho hráče (ptáčka), který po příchodu dítěte zpoza dveří bude reagovat na jeho otázku: „Ptáčku, jak zpíváš?“ citoslovcem : Píp. Ostatní hráči musí být v naprosté tichosti, aby bylo ptáčka slyšet. Hráč, který byl za dveřmi, se snaží rozpoznat, které dítě dělá ptáčka.

„Nyní si vyčarujeme krále podzimu. Připravený na zimu, nebude mít slabinu!“

Zdobení krále podzimu – tvořivá činnost

Cíl: procvičení jemné motoriky aplikací podzimních plodů na kabát a klobouk krále podzimu, osvojení nové krátké písně Kabát.

Tvoření: Hlavu tvoří papírová taška, obličej naznačen listy, základ těla je naznačen tyčí, která je vsazena do dřevěného podstavce (kolo s dírou uprostřed). Vlastní tělo je

⁵² Viz Průpravné cvičení k písni Jabloňka, s. 32

z větví připevněných na nosnou tyč a z kabátu. Učitelka má připravené větší množství různých přírodnin v krabici.

Píseň KABÁT zpíváme při zdobení

Na rozloučení lidová píseň POJĎTE, DĚTI, POJĎTE DOMŮ s doprovodným pohybem.

Cíl: rozloučení se před koncem setkání, propojení rytmu písně s pohybem, podpora pravolevé orientace, náslech $\frac{3}{8}$ taktu.

Provedení: na **1. sloku** písně se 3 děti pohybují během a točením na místě mezi ostatními dětmi. Před **2. slokou** děti utvoří v prostoru několik menších kroužků (po 4 až 6 dětech)⁵³.

1.-5. T. Děti otáčejí kroužek během doprava, **6. T.** výdrž, **7.- 12. T.** stejně jako 1.-6. T., ale doleva.

Evaluace: Úvodní podzimní báseň děti hezky doprovázely pohybem, manipulací se šálou naznačovaly létání draka, broučka i konečné šťastné přistání.

Cíl vyjádřit hudebně pohybovým způsobem píseň o jabloni se podařilo splnit, interakce chlapec-dívka se dařilo částečně, některé děti jsou ještě rezervované a stydí se v přímém kontaktu s druhým jednotlivcem.

V reakci na zvukový impulz ve hře Ptáčku, jak zpíváš? Byly děti úspěšné, až na dvě výjimky všechny děti odhalily „ptáčka“.

Cíl procvičení jemné motoriky při zdobení se podařilo splnit, děti činnost velmi bavilo, rády Králi podzimu zazpívaly.

⁵³ JURKOVIČ P., BATTĚKOVÁ L. *Bude zima, bude mráz*. Muzikservis 2000, s. 10

2. Část

„Dobrý den, dobrý den, dneska máme slunný den,
milé děti, dobrý den, hrát, zpívat a tvořit spolu budem!“

Na vlčka a ovce – zhudebněné lidové říkadlo s hrou, průpravné cvičení k písni.⁵⁴

Cíl: osvojení lidového říkadla, na jednoduché melodii procvičit čistou intonaci zpěvu, hlasovou odvahu, pohybovou aktivitou a zpěvem stmelit skupinu a připravit ji tak na společnou práci.

Průpravné cvičení: cvičné dvoutaktí, viz Obr. č. 3, hraje učitelka na klavír, děti ho vždy v rytmu opakují. Dvoutaktí zní v tóninách po půl tónech, mezi jednotlivými tóninami učitelka zahraje akord D⁷ (dominantní septakord) z následující tóniny.⁵⁵ Tzn.: začíná se v C dur, děti dvoutaktí opakují. Poté zazní D⁷ z Cis dur a následuje totéž v Cis dur. Následuje D dur, Es dur, E dur a cvičení končí v F dur.

Obr. č. 3

Průpravné cvičení

Provedení: děti chodí po herně jako ovečky a zpívají písničku, klavír nejdříve zahraje předeheru (první čtyři takty z písničky) a poté začíná zpěv v doprovodu klavíru.⁵⁶

„Trhám, trhám travičku na zeleném paloučku,
přijde-li vlček, strhne mi krček.

Já se vlčka nebojím, jen když krávy podojím, pojd', vlčku, pojd'!“

Vlček se mezitím schová např. za stůl a číhá na ovce, které nablízku šhubají trávu a přitom zpívají „Trhám, trhám travičku...“. Na výzvu „pojd', vlčku, pojd'!“ vlček vyskočí z úkrytu a snaží se některé ovce pochytat. Ovce zahazují trávu a utíkají: „Tu

⁵⁴ Viz Obr. č. 3

⁵⁵ Podle: KODEJŠKA, M. *Přednášky na pedagogické fakultě*. Obor PPV – specializace HV

⁵⁶ Viz Obr. č. 4

máš, vlčku, svou travičku!“. Chycené ovce zavede vlček do své chýše. Hra pokračuje, dokud vlček nepolapí všechny ovce.⁵⁷

Obr. č. 4

Na vlčka a ovce

T

Tr-hám, tr-hám tra-vi-čku na ze-le-ném pa-louč-ku, při-jde-li vl-ček, str-hne mi
kr-ček. Já se vlč-ka ne-bo-jím, jen když krá-vy po-do-jím, pojd', vlč-ku, pojd'!

„Lehneme si na polštářky, a vkročíme do pohádky. Dědeček, pošťák, košík, hřib...však se nechme překvapit!“

Četba podzimního příběhu

Cíl: rozvoj slovní zásoby, posílení koncentrace dětí

Příběh Podzimní listy⁵⁸

Vyprávění může probíhat během zdobení a výroby Krále podzimu, nebo po činnosti.

Byl jednou jeden zvláštní pošťák. Mohl vypadat třeba jako náš Král podzimu. Neměl pošťáckou brašnu, ale široké rukávy a zvlášť dlouhý pošťácký plášť. Tento pošťák jménem Vítr jednoho podzimního dne roznášel po kraji listy. Jeden hodil do komína, druhý do kaluže, třetí dědečkovi do košíku. Dědeček se chystal do jehličnatého lesa; doufal, že se mu ještě poštěstí najít nějaký opožděný hřib. Zahledí se na žlutě zbarvený list na dně košíku a porovná ho s jehličnatým lesem.

„Tomuhle lesu jako by se podzim široko daleko vyhýbal,“ povídá. A podle toho se také chovají zvířátka. Ani medvěd, liška, ani veverky nevypadají, že by se připravovali na

⁵⁷ JURKOVIČ P., BATTĚKOVÁ L. *Bude zima, bude mráz*. Muzikservis 2000, s. 13

⁵⁸ PAVLOVIČ, J. *Dědeček Večerníček*. Ottovo nakladatelství, s. r. o. Praha 2006

zimou. Zvířátka zapoměla na zimu možná proto, přemýšlí dědeček, že jehličnatý les je zelený po celý rok.

Dědeček nenašel ani jednu houbu, zato doma na dvorku ho čekala velká nadílka barevných spadáných listů, kterou sem nafoukal pošťák Vítr. Dědeček ovšem našel ještě jeden list. Ten byl od pana poláka, který chodí s brašnou. Dopis v obálce byl od vnuka Petříka, který píše básničky a i tentokrát jednu dědečkovi posílá:

Všem, všem zvířátkům podzim psaní píše:

Zima, zima přijde k nám, chystejte si skrýše!

Dědeček se nad verši zamyslel a napadlo ho, co je nutné udělat s listím na jeho dvorku a komu bude prospěšné. Shrabal listy na hromadu a když letěl pošťák Vítr znovu okolo, přišlápl mu zvlášť dlouhý plášť a uložil list za listem do pošťáckého rukávu. Vešly se tam téměř všechny.

„Můžeš letět! Nezapomeň ani na jednoho tvora, a ze všeho nejvíc pamatuj na jehličnatý les,“ důrazně říkal dědeček větru. „Ony si z listů totiž musejí postavit na zimu skrýše!“ A pro jistotu mu zopakoval i Petříkův vzkaz.

„A my si ho zopakujeme také: Všem, všem zvířátkům podzim psaní píše: Zima, zima přijde k nám, chystejte si skrýše!“

Motivační kruh k tvořivé činnosti

Cíl: zamyšlení se nad hádankou, využití podzimních plodů, návod a motivace k používání přírodních materiálů, procvičení jemné motoriky.

Hádanka: *Souká jak vlásek tenoučké nitě, ze kterých plete hebounké síť.*

Že rybář není, to ti povím, neboť jen mouchy do sítí loví. (Pavouk)

Tvoření: Výroba pavoučka z kaštanu

Větší kaštan nabodneme osmkrát dokola nůžkami, do každé dírky navrtáme párátko (tělo s osmi nohama). Na jedno párátko přivážeme tenkou vlněnou přízi a tu pak namotáme od jednoho párátku k druhému. Na konci příze, která je dlouhá asi 1 metr,

uděláme očko prostrčení dětského prstu. Dítě si stoupne na židli a pavouka pustí z výšky. Pavouk se samovolně třepotavě spouští dolů, kam až stačí „pavučina“.

„Pavouk má pavučiny, rybář sítě, a když jde do mělčiny: Rybo, chytí tě!“

Hra Rybičky, rybičky, rybáři jedou!

Cíl: umožnit dětem kontrastní dynamickou aktivitu, odpočinek po delší soustředěné činnosti.

Píseň AŽ BUDOU LOVIT TEN PANSKEJ s pohybovým doprovodem v $\frac{3}{4}$ taktu

Cíl: osvojení neznámé písně, náslech a taneční provedení $\frac{3}{4}$ taktu.

Pohybový doprovod: děti ve dvojicích provádějí tanečně $\frac{3}{4}$ takt. **1. T** na těžkou dobu krok vpřed pravou nohou s plynulým mírným pokrčením v kolenou, na druhou dobu přinožení a výpon na špičkách, na třetí dobu paty na podlahu. Paže jdou plynule vzhůru. **2. T** stejná kroková variace vzad, začíná levá noha krokem vzad s mírně pokrčenými koleny, na druhou dobu výpon, na třetí dobu přinožení patami. Paže jdou plynule dolů. Pohyby těchto dvou taktů se střídají do **8. T**. V **9. – 10. T** následuje běh dvojice v rytmu písně kolem dokola se zaklesnutými pravými pažemi do sebe, v **11. – 12. T** výměna paží a běh na druhou stranu. **13. – 16. T** je stejný, jako první čtyři takty.

Píseň KDYŽ SE TEN TÁLINSKEJ-zpívá a hraje učitelka, děti volně doprovázejí zpěv s klavírem hrou na rytmické nástroje

Cíl: poslech, samostatný výběr rytmického doprovodu ke zpívané písni, seznámení s podzimními písněmi, relaxace.

Závěrečná píseň POJĎTE, DĚTI, POJĎTE DOMŮ s pohybovým doprovodem.⁵⁹

Evaluace: Procvičit intonaci a hlasovou odvahu na zhudebněném lidovém říkadle se podařilo zčásti, některé děti intonují hezky čistě a nebojácně, některé nejsou zvyklí zpívat. Je nutné se k této činnosti v obměnách vracet co nejčastěji.

Příběh si děti vyslechly rády, hádanku o pavoučkovi uhodly.

⁵⁹ Viz Lidová píseň Pojďte děti, poďte domů s pohybovým doprovodem – provedení, s. 55

Výroba pavoučka z kaštanu dělala některým dětem překvapivé potíže, napíchat do připravených dírek párátko jako nohy se podařilo asi třetině dětí, ostatním dětem musela učitelka pomoci, jeden chlapec nebyl vůbec schopen manipulovat s párátky, ani namotat nitku.

Cíl pohybové hry odreagovat se byl splněn, taneční provedení písničky se podařilo, nejprve dělaly dětem potíže přechody z jednoho druhu pohybu do druhého, po upozornění si dávaly pozor a u většiny probíhaly změny pohybů v tempu písničky.

Při zpěvu učitelky poslední písničky Když se ten Tálinský děti poslouchaly, samy soustředěně dle své chuti a výběru hrály k písničkám na rytmické nástroje.

3. Část

„Vítám vás všechny ve spolek, jak domácí tak i přes pole:
kdyby vás bylo sto a padesát, přeci vám chci každému po lístku dát;
a kdyby tu byl můj nejmilejší, dostal by ten nejhezčejší.“

Podzimní příroda

Cíl: seznámení se změnami přírody, které se na podzim dějí, zamyšlení se nad hádankou.

„Stromy, které v létě kvetly, brzy nato květy smetly. Aby na nich vyrostly hrušky, jablka, angrešty. Na podzim je sklízíme a dobře se najíme.“

Hádanka: *Ráno obírej mě, večer očesej mě,
jen mne neuraz, dám ti za rok zas.* (Ovocný strom)

Píseň MĚLA BABKA – zpěv s tanečním doprovodem

Cíl: hudebně pohybový doprovod písně, interakce dítě-dítě, schopnost pohybovat se (tančit) podle rytmu písně (skladby).

Provedení: Děti stojí v kruhu pravým bokem do středu. Utvoří se dvojice. Tanečník za zády drží předního hráče za ruce.:

2 kroky bokem do středu kruhu, 2 kroky bokem ven z kruhu (houpavé pohyby horní částí těla)

Přední tanečníci se podívají na svého tanečníka nejprve zprava, poté zleva

Následuje otočka vlevo za svého tanečníka (výměna rolí) a tanec se opakuje.

Varianta: děti sedí v kruhu, vždy se určí „dědek“, který má před sebou dvě jablka a „babka“, která má čtyři kusy ovoce.

Cíl: hravou formou motivovat chlapce ke zpěvu a hlasové odvaze, příprava na dělení hudební formy – předvětí, závětí.

První **4 T.** (předvětí) zpívají všechny děti, další **4 T.** (závětí) zpívají pouze chlapci. Varianta-závětí zpívá pouze chlapec „dědek“. Zároveň dívka „babka“ kutálí jedno ze

svých jablek chlapci, aby měli oba jablek stejně, jak se zpívá v písni. Takto se vystřídají všechny děti.

Průpravné cvičení k písni Koulelo se, koulelo

Cíl: nácvik intonačně čistého zpěvu, podpora tonálního cítění, seznámení s mollovou tóninou

Provedení: Učitelka zazpívá první dvoutaktí⁶⁰ v pomalém tempu. Děti v rytmu naváží a opakují po učitelce. Stejně je provedeno druhé dvoutaktí⁶¹. Důraz je kladen na procvičení intonace, tato „hra na ozvěnu“ se může několikrát opakovat.

Obr. č. 5

1. příklad **2. příklad**

Kou - le - lo se k nám. Kou - le - lo se jab - lí - čko.

Píseň KOULELO SE, KOULELO – manipulace s rekvizitou

Cíl: koncentrace, spolupráce ve skupině, uvědomit si a být schopen vyjádřit metrum písni.

Provedení: Učitelka udává metrum (1. doba v taktu) hrou na bubínek, děti stojící v kruhu vzdáleny každé od sebe cca 1 m na signál kutálejí jablko svému sousedovi. Ten ho musí chytit, aby stihl na další úder bubínku poslat jablko dál. Když se děti s rytmem seznámí, můžeme zkusit bez bubínku, pouze se zpěvem a klavírem.

Kolikrát řekneš za sebou:

Mezi domy má má máma malou zahrádku.

Cíl: procvičit mluvidla a artikulaci

⁶⁰ Viz Obr. č. 5, 1. příklad

⁶¹ Viz Obr. č. 5, 2. příklad.

Odlétání ptáků do teplých krajín

„Na podzim i ptáci mají velkou práci. Někteří zde zůstávají, ostatní pryč odlétají. Stěhují se do teplíčka - husa, čáp i vlaštovička. Sovu, vrabce, sýkorku, vidíš v zimě na dvorku.“

Báseň Vlaštovičko let' s pohybem

Cíl: naučit se básničku, hravá manipulace s listím.

Vlaštovičko let', vlaštovičko let',

už je na tě čas,

listí žloutne, poletuje,

po strništích vítr duje,

bude brzy mráz, bude brzy mráz.

Pohyb: děti v kruhu za ruce, uprostřed je košík se spadaným listím. První tři verše chůze v kruhu, další dva verše děti hází listím do vzduchu, na poslední dvojverší se opět chytí v kruhu za ruce a chodí na opačnou stranu než na začátku.

Píseň LÍTALA SI LAŠTOVĚNKA, LÍTALA - zpívá učitelka, děti vytváří hru na tělo

Cíl: vyjádření předvětí a závětí rozdílným pohybem, osvojení si nové písně, výroba podzimní rekvizity pro radost i zábavu, rozvoj fantazie při krášlení vyrobené vlaštovky.

Pohybové vyjádření předvětí a závětí písně: uvedeme vždy dva způsoby pohybů, které jsou sice odlišné, ale částečně spolu souvisí.

Např. předvětí - poskoky, závětí podupy.

Nebo: pleskání do stehů/tleskání, otočka s rytmickými podupy na jednu stranu/totéž na stranu opačnou, apod.

Výroba vlaštovek z papíru - tvoření

Cíl: kreativní činnost s procvičením jemné motoriky, pěvecká činnost při pohybu

Tvořivá činnost: v kruhu je připraven pro každé dítě arch papíru. Každé dítě si za pomoci učitelky složí jednoduchou vlaštovku z papíru a poté děti za zpěvu písně Lítala si lašťověnka, lítala pouštějí své vlaštovky vzduchem.

„Mezi stromy poletuje, občas na ni vítr duje. Lístek na ni doletí, na křídlo se přichytí.“

Výtvarná chvílka: děti si přilepí nebo namalují na vlaštovku list, namalují oči, zobáček, tvoří podle svých nápadů.

Na závěr píseň **POJĎTE, DĚTI, POJĎTE DOMŮ**

Evaluaace: hádanku děti po zamyšlení uhodly, tanec k písni Měla babka některé dokonce znaly, ostatní se naučily. Cíl motivovat chlapce ke zpěvu se podařilo splnit, chlapci zpívali téměř všichni. Kutálení jablíček se jim velmi líbilo a cíl využít ho k vyjádření předvěti a závěti písně byl splněn.

V písni Koulelo se, koulelo dětem nějakou dobu trvalo, než zkoordinovaly chycení jablka a poslání ho dále sousedovi v požadovaném tempu, postupně se ale zlepšovaly.

Básničku o vlaštovce se děti naučily, házení listů byla zábava. V písni Lítala si lašťověnka, lítala byly děti úspěšné ve vyjadřování předvěti a závěti hrou na tělo. S výrobou vlaštovky musela učitelka většině dětí pomoci, s radostí si ji poté dozdobily ve výtvarné chvílce.

4. Část

„Dobrý den, dobrý den, dneska máme hezký den,
milé děti, dobrý den, dnes spolu zpívat budem.“

Píseň LÍTALA SI LAŠTOVĚNKA, LÍTALA s variantami rytmického doprovodu.

Cíl: U naučené písničky být schopen zahrát ostinátní rytmus s pomocí deklamace a udržet ho po celou dobu písničky, nenechat se splést druhou skupinou, která hraje rozdílný rytmický motiv, cvičení harmonického sluchu při rozeznění kamenů zvonkohry.

Provedení: Děti hrají rytmus korespondující se slovem „lí-tá“ (dvě doby čtvrté ve středně pomalém tempu). Když je rytmus sehraný, učitelka začne hrát do znějícího rytmu na flétnu píseň *Lítala si laštovenka, lítala*, kterou děti znají z předchozí hodiny.

V navazující činnosti určíme rytmus slova „vlaš-to-vka“ (dvě osminové a jedna čtvrtá doba). Jakmile se rytmus dětí ustálí a je pravidelný, opět učitelka začne hrát. Děti se snaží udržet tempo a daný rytmus po celou dobu sloky písničky.

Dvě vybrané děti se ke skupině hráčů na rytmické nástroje přidají hrou na jednotlivé melodické kameny zvonkohry, které mají zavěšeny na vlasci⁶². Píseň v tónině G dur bude doprovázena 1. a 4. stupněm tóniny (tzn. jedno dítě má kámen znějící tónem g¹, druhý žák kámen s tónem c²). Souzvuky kamenů jsou zvukomalebné a mohou znít vesele a vzápětí zase tajemně.

Říkadlo *Vlaštovičko lítej*

Cíl: rytmizace celé věty spolu s doprovodem hry na tělo, koordinace pohybu se slovními rytmy.

Vlaštovičko lítej, do chléva nám vítej.

Provedení: Rytmus věty provádíme nejdříve s tleskáním, potom kombinujeme s dupáním a pleskáním. Začneme tleskat, na slovo „lítej“ jsou dva čtvrté podupy, pokračujeme pleskáním, na slovo „vítej“ provedeme opět dva podupy.

Píseň ŽEŽULIČKO, KDE JSI BYLA

⁶² JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Tandem, Hradec Králové 2002, s. 223

Rytmizace slov - intonace „kukačkové tercie“

Cíl: co nejpresnější intonace při zpěvu malé tercie, tzn. 5. a 3. stupně tóniny („ku-ku“), její rytmické obměny, upevnění jednodušší rytmické struktury, práce s ozvěnou.

Provedení: V intonaci malé tercie děti přesně odpovídají na motiv zahrany na klavír. Vhodná tónina je D dur a C dur.

- a) Učitelka zazpívá a zahraje dvě čtvrt'ové hodnoty intonací malé „kukačkové“ tercie. Následuje čtvrt'ová pomlka, po níž se děti plynule napojí a zpívají melodickou i rytmickou ozvěnu.
- b) Učitelka zazpívá a zahraje ve stejném intonačním modelu dvě osminové a jednu čtvrt'ovou rytmická hodnotu (5., 5., 3. stupeň). Děti opakují po klavíru s deklamací „ku-ka-la ku-kač-ka“ (dále: letěla kukačka, seděla kukačka, apod.)

Hra Lítá, nelítá

Cíl: obměna v procvičování zpěvu malé „kukačkové“ tercie - 5. a 3. stupeň durové tóniny, práce s ozvěnou, zábava

Učitelka zpívá a rytmicky vyteská slovo: „so – va“ a děti návazně odpovídají stejnou formou: „lí – tá“. Tímto způsobem se opakuje otázka/odpověď, nejdříve s ptáky a vším, co lítá, poté učitelka vtipně zakomponuje věci, které nelítají (hrnec, Janička, kniha, apod.). Děti se snaží v přesném rytmu odpovídat tleskáním a deklamací. Vše se intonuje stále ve zmíněné malé tercii (viz předchozí činnost Rytmizace slov-„Kukačková tercie“).

Hra Na kukačku

Cíl: procvičení sluchové koncentrace, zábava

V kruhu sedí děti „kukačky“, doprostřed se usadí „myslivec“, který bude mít k dispozici tři „střely“ (koule zmačkaných novin). Když „myslivec“ zavře oči, učitelka řekne „kukačko, zakukej!“ a potichu ukáže na kohokoli z dětí sedících v kruhu. Zvolené dítě dvakrát zaintonuje kukání v malé tercii tak, jak si ho procvičilo v předchozí činnosti⁶³. „Myslivec“ se zavřenýma očima pozorně poslouchá a otočí se směrem, kde podle něho sedí kukající „kukačka“ a stále se zavřenýma očima se snaží strefit dítě, které dělalo

⁶³ Viz Rytmizace slov – intonace „kukačkové tercie“, s. 63

kukačku. Ta nesmí uhýbat. Pokud se „myslivce“ trefí, úlohy se mění, dítě, které dělalo kukačku, jde dělat myslivce.

Píseň CHYTL TÁTA SOJKU s pohybovým doprovodem

Cíl: manipulace s náčiním, rozvoj slovní zásoby, chůze do rytmu, osvojení si písně o sojce, pobavení.

Děti s učitelkou chodí v kruhu v rytmu písně a drží jednou rukou plachtu, která vyplňuje prostor uvnitř kruhu. Zpívají píseň, na slova „...sojka neuleť“, všichni plachtu zvednou a na zvolání učitelky: „Sojka např. Honzík“ se Honzík snaží podběhnout plachtu na druhou stranu, aniž by ho plachta uvěznila. Po zvolání totiž celá skupina co nejrychleji stáhne rukama plachtu k zemi ve snaze chytit „sojku“. Hra pokračuje, než se vystřídají všechny děti. Na závěr se zvolá: „sojky všichni“ a všechny děti se nashromáždí uprostřed kruhu pod plachtou.

Ve veselé a hravé písni zpíváme v dalších slokách místo „chytit“, „chytla“: škubal, pekl, krájel, jedl...vymýšlíme další slovesa, aby měl text písně smysl a vtip.

Pohybové aktivity s nádechem podzimu

Cíl: pohyb podle pravidelného rytmu, schopnost reagovat na změnu tempa, chůze se správným držením těla a hlavy, prohloubení nádechů do bránice – nácvik vleže, závěrečná relaxace.

Provedení: Učitelka slovy a údery do bubínku navádí pohyb dětí, které představují vítr. „Běžme lehce jako vánek, jenž přináší lidem spánek; hned zas jako vichřice, odnesla by čepice! Bubínek vám dá radu, větře, nezůstávej vzadu!“

„Komu list na hlavě zůstane? Přece tomu, komu nepadne!“

Následuje chůze s listem na hlavě. Děti se snaží přejít místnost se vzpřímenou hlavou, aniž by jim spadl list z hlavy. Během aktivity učitelka hraje a zpívá píseň LISTOPAD.

„Teď si lehnout na zem pojďme, do břicha se nadechujme, jako balón vzduchem plňme. Lísteček se bude houpat, hou, hou, houpy hou.“

Dechové hrátky za našimi vrátky

Cíl: uvolněné dýchání, vnímání procesu nádechů a výdechů v našem těle, relaxace

Provedení: Poloha v lehu, děti mají list položený v místě mezi hrudníkem a břichem a sledují, jak se list při nádechu zvedá a při výdechu klesá.

Ukolébavka DĚTĀTKO MALÝ- zpívá učitelka při klidné poloze dětí v leže

Na závěr: „Neusněte tu, dětičky, čekají na vás babičky! Pomaličku vstáváme, závěrem si ruce podáme; mějte dneska hezký den, a těším se za týden!“

Vstávání probíhá tak, že nejprve se postavíme na nohy v předklonu, hlava, ruce volně visí dolů. Následuje narovnávání horní části těla od bederní páteře obratel po obratli, až nakonec se narovnají ramena a vzpřímená hlava.

Evaluace: děti udržely určité ostinato maximálně jednu sloku písničky (8 taktů), proto jsme vždy po každé sloce přestali zpívat a po skupinách opakovali jednotlivé ostinata, tím se pozornost dětí opět vrátila. Celý „orchestr“ si vedl velmi dobře a děti měly výborný pocit z kombinované instrumentální a pěvecké činnosti.

Koordinace pohybu a slovních rytmů při rytmizaci celé věty děti ovládají.

Cíl dosáhnout co nejpřesnější intonace zpěvu „kukačkové tercie“ byl až na výjimky splněn, některým dětem trvá delší dobu, než s odvahou zpívají, práce s ozvěnou byla velmi úspěšná.

Hra Na kukačku a Chytil táta sojku splnily svůj účel a cíle. V pohybových aktivitách a při nácviku hlubšího nádechu se děti velmi snažily, k nácviku dechu je nutné se vracet. Převážně holčičky nemají správné návyky ohledně bráničního dýchání.

5. Část

„Vítám vás všechny ve spolek, jak domácí tak i přes pole:
kdyby vás bylo sto a padesát, přeci vám chci každému po kytičce dát;
a kdyby tu byl můj nejmilejší, dostal by tu nejhezčejší!“

Podzim a lidé – hudebně pohybové aktivity

Básnička o sedlákově – deklamace spojená s hrou na tělo

Cíl: navození tématu Podzim a lidé, spojení slov s pohybem, vyjádření $\frac{3}{4}$ taktu

Můžeš si, sedláčku, můžeš si zadupat, (střídavě po $\frac{3}{4}$ taktech tleskání a podupy)

když prodáš pšeničky hrstičku za dukát! (střídavě po taktech poskoky a pleskání)

Píseň UŽ TY PILKY DOŘEZALY s rytmickým a pohybovým doprovodem

Cíl: naučit se svižnou přitažlivou písničku, zdokonalit se v rytmickém doprovodu skladby, zábava

Provedení: **1. sloku** děti zpívají a hrají doprovod na Orffovy nástroje. Jsou rozděleny na 2 skupiny. Jedna hraje metrum písně (1. dobu v taktu), přitom zřetelně vyslovuje ve stejném rytmu citoslovce „říz“. Druhá skupina hraje ostinato ve čtvrt'ových dobách a držet rytmus jí pomáhá rytmicky deklamované slovo „pil-ky“.

Na **2. sloku** děti nástroje odloží a pohybově a v rytmu písně naznačují text písně. Kluci poskakují, děvčata se točí, v druhé polovině sloky „podřimují“ a na slovo písně „hrom“ uhodí pěstí.

Hádanka: *Jede panna uličkou, trousí drobnou krupičkou.* (Pila)

„Co dělal sedlák? Obdělával své pole! Kdo mu pomáhal? Pomocný pacholek! Co měl na oběd? Vdolků a buchet! Bramborovou kaší, když dobře naprší!“

Píseň SEDLÁK, SEDLÁK - poslech

Děti sedí kolem klavíru a poslouchají učitelku. Kdo píseň zná, zpívá též.

Les - propojené aktivity

Cíl: popovídat si s dětmi o činnostech týkající se myslivců, hajných, rozvoj schopnosti plynulého projevu, seznámit je s písní i básničkou, rozvoj jemné motoriky prostřednictvím výtvarné činnosti.

Uvedení tématu pomocí známé krátké básničky:

*Já jsem malý mysliveček, sotva flintu nesu,
hodím si ji přes rameno a pospíchám k lesu.*

„U myslivny měli myslivci často lesní zvířátka, třeba zraněná, která bylo potřeba vyléčit, nebo mláďata, o něž se maminka nestarala. Lesy byly plné ušatých zajíců, ušlechtilých srnců a jelenů s krásným paroží, něžné laně se staraly o své koloušky. I dnes rádi vidíme srnčí rodinku nebo čipernou veverku jak louská oříšky nebo vybírá semena ze šišek.“

Píseň MYSLIVCI

„Pojďme si nyní namalovat takovou hájovnu nebo myslivnu a kolem ní les plný života!“

Výtvarná část bloku - téma Les

Cíl: rozvoj jemné motoriky, propojení tvořivých aktivit

Provedení: děti provádějí malbu na velký formát tvrdšího papíru, malba uhlem, suchým a voskovým pastelem.

„Zelenou se kreslí listí, listí to se nedá jísti. Červenou ti mamičko (Aničko, Stázičko..), namaluji jablíčko.“

Máme k dispozici koš s přírodními materiály a lepidlo, děti je mohou použít k vyzdobení svého obrázku.

„Umíme tu všichni ř ? Zkusme říci jazykolam, hlavně si jazyk nepolam!“

Říkadla – rytmižace, artikulace

Cíl: procvičit artikulační dovednosti, hlubší nádechy, upevnit strukturu $\frac{3}{4}$ taktu.

Provedení: děti se text učí nápodobou a opakováním.

Řehoř řeže dříví z dřínu, dva-tři řízy za vteřinu.

Jirí řeže dříví z břízy, za vteřinu čtyři řízy.

Nebo: *Natři kořeny, natři tři dřívka,*

natři tři modříny, přivolej hříbka.

Říkadlo procvičující hlásku ř doprovodíme hrou na tělo-podupy. Rytmus vedeme v $\frac{3}{4}$ taktu, každá slabika odpovídá čtvrté době:

$\frac{3}{4}$ na-tři _⁶⁴/ ko-ře-ny/ na-tři tři/ dřív-ka _/ na-tři tři/ mo-dří-ny/ při-vo-lej/ hříb-ka _.

Obměna: každý takt vyjádříme jiným druhem pohybů hry na tělo, střídáme tleskání, dupání, pleskání, údery o hřbety ruky, Na pomlky vždy učitelka udělá zvuk koňských kopyt pusou (pomocí jazyku na patře).

Hra Naslouchání

Cíl: sluchová koncentrace bez vizuální podpory, interakce dítě-dítě.

Provedení: hráči sedící v kruhu si zapamatují, kde kdo sedí. Jednomu z nich učitelka zaváže oči (požádá zavřít oči) a jinému dá do ruky hodinky nebo budík. Hráči se naprosto ztiší a dobrovolník hledá hodinky (budík) jen podle sluchu. Najde-li místo, kde zní tikot, má ještě poznat hráče, který budík drží. Musí si vzpomenout, kdo zde sedí, nebo poznat dotyčného podle obličeje a hlavy, které se zlehka dotýká.

„ Jsme jezevci z cirkusu, dejme se tu do klusu!“

Závěrečné protažení s básničkou.

<i>Jezevec má hezký zvyk, provozuje tělocvik,</i>	(napodobujeme ranní rozcvičku)
<i>bosky cupe v oranici, za slunce i v plískanici.</i>	(děti podupávají do rytmy říkanky)
<i>V říjnu vlci táhnou lesem a jezevec za závěsem,</i>	(táhlý pohyb po čtyřech)
<i>václavky do octa dává, na divoké husy mává.</i>	(opět jednoduchá rozcvička a mávání)

⁶⁴ Na třetí dobu 1., 4. a 8. taktu je čtvrté pomlka, na kterou mohou děti dupnout, nebo tlesknout. Zpočátku může učitelka na čtvrté pomlce říkat „nic“.

Píseň V DOBRÉM JSME SE SEŠLI - rozloučení

Evaluace: Píseň Už ty pilky děti zvládly úspěšně, hádanku uhodly až s nápovědou. Povídání o lese a myslivcích bylo přínosné, děti se dělily o své zkušenosti, cíl procvičit jemnou motoriku a schopnost mluveného projevu byl splněn.

Artikulační dovednosti mají některé děti rozvinuté dobře, některé méně. Říkadlo Natři kořeny bylo pro děti náročné na zapamatování, doprovodit ho hrou na tělo a upevnit rytmus $\frac{3}{4}$ taktu se podařilo.

Hra Naslouchání splnila účel, děti byly sluchově soustředěné, většina si nezapamatovala, kdo na místě sedí, poznávaly se podle doteků.

RODINNÉ VYSTOUPENÍ – dramatizace pohádky s písněmi

Charakteristika integrovaného bloku: interaktivní provedení pohádky *Začarovaný les*.⁶⁵ Herce tvoří široký rodinný kruh. Představení je vhodné k rodinnému nebo internímu představení, veřejné provedení může vzbudit lítost u dětí, které nemají úplnou rodinu.

Věková skupina: děti ve věku 3 – 7 let

Délka realizace: 30-40 minut

Účinkující:

Kozel, kohout, kočička – děti

Dva loupežníci – babička, děda

Vypravěč, hospodářka – maminka

Hospodář – tatínek

Rekvizity, kulisy: na dřívku z kartonu vyrobená podoba hlavy zvířátek (kohout, kozel, kočka), nebo jednoduše a zřetelně ušité masky na hlavy dětí; stůl se svíčkou; zápalky; karty; dva klobouky a roztrhané oblečení pro loupežníky; jednoduchá kulisa lesa; okno vyrobené z kartonu

⁶⁵ Podle: HRUBÍN, F., TRNKA, J. *Dvakrát sedm pohádek*. Albatros, Praha 2007

Provedení:

Vypravěč: *Jednou domov opustili kozel, kohout, kočička. Šli celý den, nespatrii cestou ani človíčka. Pořád stejnou notují, na lidi si stěžují:*

Zvířátka zpívají každý své pocity na lidový nápěv a jdou, kam je cesta vede.

Kohout: *Kikirí, kikirí, nač mám vstávat ve čtyři?*⁶⁶

Kočka: *Mňouky mňou, mňouky mňou, už nás trápit nebudou.*⁶⁷

Kozel: *Mée mé, méé mé, s lidmi už být nechceme!*⁶⁸

Obr. č. 6

Ki - ki - ri ki - ki - ri nač mám vstá - vat ve čty ři?

Mňou - ky mňou, mňou - ky mňou, už nás trá - pit ne - bu - dou.

Mée mé, ___ méé mé, ___ s lid - mi už být ne - chce - me.

Zvířátka, společná deklamace:

V lese najdem živobytí, kočička si ptáčka chytí.

Kohout jádry bude živ a náš kozel najde trávy, ještě lepší nežli dřív.

Následuje příprava kulis lesa, zvířátka jdou a ocitají se v temném lese. Zatažení závěsů, vytvoření šera v místnosti. Zvířátka se bojí a bloudí...

Vypravěč tajuplně:

Večer nemohli už zpátky. Les se zavřel za zvířátka.

Les je v noci jako živý, vítr učí mluvit dříví (náznak foukání větru),

⁶⁶ Melodie viz Obr. č. 6, 1. řádek

⁶⁷ Tamtéž, 2. řádek

⁶⁸ Tamtéž, 3. řádek

Měsíc houby cvičí v tanci a na zádech svatojánci hvězdy z nebe snášejí.

Je jim čím dál smutněji, snad se písni zahřejí!

Následně zazní předehra k písni SLAVÍČEK-hráč na klavír nebo flétnu zahraje první tři takty z této písně, přitom poslední takt bude akord tóniny zpívané písně, tzn. e-moll. Tato předehra uvede tempo a tóninu písně.

S doprovodem zobcové flétny nebo klavíru všichni (zvířátka i ostatní herci) zpívají píseň SLAVÍČEK.

Vypravěč pokračuje:

A tak jdou lesem, tmou, levá, pravá, přední, zadní-pozor, kozle, neupadni!

Na zvířátka padá strach, našlapují po špičkách,

Ale nemohou už zpátky, před zvířátky, za zvířátky, černé lesy, tma a tma.

Kdopak se tu vyznat má!

Následuje předehra k písni STRAŠIDLA - na klavír nebo zobcovou flétnu zazní první dva takty zmíněné písně, poslední čtvrt'ová doba tohoto dvoutaktí obsahuje tónický kvintakord D dur. S doprovodem klavíru nebo zobcové flétny herci zpívají píseň STRAŠIDLA, každý si vezme rytmický nástroj a doprovází zpěv v libovolném rytmu.

Vypravěč:

Vtom probleskla houštím záře, zajásala zvířátka:

Zvířátka:

Cesta lesem překrátká, zas budem mít hospodáře!

Vypravěč:

Došli k staré chatrči, z okénka se světlo lije.

Kočka vezme rekvizitu okno, drží ho a všechna tři zvířátka se do něj dívají. Okno je nasměrováno ke stolku se svíčkou a kartami, za kterým sedí dva loupežníci a zapalují svíčku. Zvířátka se u okénka strkají...

Vypravěč:

Kozel všechny odstrčí, on chce vidět, kdo tam žije, kočka také, kohout též.

...a překřikují:

Kohout:

Počkej, vždyť mě zamáčkneš! Kikirí!

Kozel:

Mée mé! Zacláníš mi!

Kočka: *Né a né!*

Vypravěč:

Jeden druhého tu šidí, ale kohout první vidí...vidí, jak tam ve světnici v karty hrají loupežníci, bum! (padne karta na stůl)

Zvířátka u okna znehybní a překvapeně se dívají „do světnice oknem“.

Sledují loupežníky, jak se opilecky smějí, buráci a zpívají⁶⁹.

(zpěv začíná za doprovodu klavíru po předehře - první čtyři takty melodie písně).

Obrázek č. 7

The image shows two staves of musical notation in G major (one sharp) and 3/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics: "Sed - ma k.sed - mě, os - ma k.os - mě, bum, bum,". The second staff contains the melody for the second line: "já teď ne - su e - so ke - su, bum, bum." The notes are mostly quarter notes, with some eighth notes and rests. The piece ends with a double bar line.

Vypravěč:

A tak hrají, dupou, křičí - o podkovu, o káču, o záplaty, o jehličí, bum!

Vtom zamečel kozel, hráči vyskočili ze židlí, strachy ze dveří se tlačí,

vždyť tam v okně zahlídli hrozné zvíře: má tři hlavy, jedna mečí,

druhá mňouká a ta třetí kokrhá.

⁶⁹ Viz Obr. č. 7

Loupežníci křičí:

Utíkejme, utíkejme, než nás oba roztrhá!

Vypravěč:

*Utíkají, les je žene, s nimi karty rozházené, divé houby v patách mají, utíkají, klopýtají, pařezy je spolknout chtějí, houby už je dohánějí, už je mají-ještě krok... A tu loupežníci-
skok, skok a skok a přes potok. Už jsou z lesa, za potokem, oddychují, jdou jen krokem.
Už mají dost lesa, pranic, zpátky nevrátí se za nic. Smutek na oba doléhá, nebaví už je
neplecha.*

Smutný zpěv loupežníků sedících za lesem:

Předehra klavíru nebo zobcové flétny - první čtyři takty z písně ŽENU, ŽENU, ŽENU
POTŘEBUJU, ve čtvrtém taktu na první dobu zazní akord 4. stupně (subdominanta), na
druhou a třetí dobu tónický kvintakord G dur. Následuje zpěv loupežníků plný stesku
v doprovodu klavíru nebo jiného melodického nástroje.

Vypravěč:

Ale co naše zvířátka, jak dopadne pohádka?

Zvířátka přes kořeny žene les naježený. A tu kohout vesele překřičel své přátele:

(kohout) Kikirí, kikirí, je tři čtvrtě na čtyři!

Vypravěč vesele:

*Svítá, svítá, za chvíličku vesele jdou po sluníčku, levá, pravá, přední, zadní, pozor,
kozle, neupadni – mezi poli v ranní záři vracejí se k hospodáři.*

Hospodář s hospodyní vesele vítají zvířátka a zpívají píseň POJĎTE, MILÍ, POJĎTE
DOMŮ⁷⁰. Jako předehra, která navodí tempo a tóninu písně poslouží první tři takty
melodie, poté začíná zpěv písně v doprovodu melodického nástroje.

⁷⁰ Viz Obr. č. 8. Původní název a text lidové písně Pojďte, děti, pojd'te domů upravila autorka práce.

Obr. č. 8

Pojd' - te, mi - lí, pojd' - te do - mů, hos - po - dár vás vo - lá:
7 Čty - ři ov - ce a dva skop - ce, pra - se ješ - tě k to - mu,
"Bu - de u nás po - sví - ce - ní, za - bi - li jsme vo - la.
bu - de u nás po - sví - ce - ní, pojd' - te, mi - lí, do - mů."

Vypravěč:

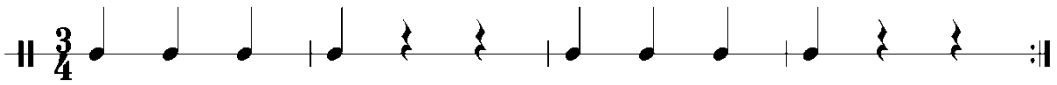
Zatímco zvířátka v lese bloudila, na statku se mlád'átka rodila - krávé telátka, ovci jehňátka, strakaté slepičce kuřátka. A o těchto zvířátkách také zpívá jedna písnička. Vypráví o mládenci, který chválí krásu svého děvčete. Děvče a mládenec se chtějí vzít. V dřívějších dobách dostávalo při vdávání děvče od svých rodičů tzv. věno, což byl jakýkoli majetek, který dceři mohli rodiče dát. Někteří dávali peníze, jiní nábytek, a takhle naše dívka z písničky zpívá, že dostane krávu, ovci a slepici s jejich mlád'aty a kuřetem. My si tu písničku společně zazpíváme. V druhé sloce se zpívá o tom, co děvče dostane. Tak dávejte pozor a potom si řekneme, kolik těch zvířátek vlastně dostane. Také by mě zajímalo, proč vlastně považují lidé tato zvířata a drůbež za cennou. Copak nám dávají. Přemýšlejte, poslouchejte a my zpíváme.

Následuje předehra k písni v podobě prvních čtyř taktů melodie, poté se v tempu a návazně přidají zpívající s písni COŽ SE MNĚ MÁ MILÁ. Zpívají všichni herci za doprovodu klavíru (flétny) a jsou rozděleni do dvou skupin, z nichž jedna má bubínky, druhá skupina hraje na trianl. Skupiny hrají každá jiný rytmus⁷¹.

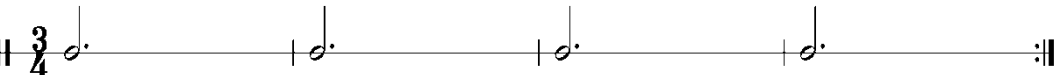
⁷¹ Viz Obr. č. 9

Obrázek č. 9

3x

bubínek

3x

triangl

Vypravěč:

Jak už jsme řekli, zatímco zvířátka po světě a lese bloudila, na statku se nová mlád'ata narodila. A představte si, že k nim zakrátko přibylo batolátko! Hospodář a hospodyně, tatínek a maminka, velkou radost měli, pěkně se starali a spokojeně žili.

Závěrečná píseň UŽ JE TO UDĚLÁNO s tanečním doprovodem⁷².

Obr. č. 10

Už je to u - dě - lá - no, už je to ho - to - vo.

Za - hrá - li jsme, za - zpí - va - li, příš - tě zač - nem na - no - vo.

Pohybový doprovod písně: herci vytvoří kruh, první **4 T** chodí v rytmu melodie, **5. – 6. T** se každý otočí kolem své osy, **7. – 8. T** všichni ve stoje čtyřikrát zamávají na rozloučenou.

⁷² Viz Obr. č. 10. Text lidové písně UŽ je to uděláno upravila autorka práce.

NÁVRHY ČINNOSTÍ PRO KAŽDODENNÍ RODINNÉ RITUÁLY

Charakteristika: příklady hudebně pohybových a písňových činností vhodných k ranním rituálům v rodině od vstávání po odchod z domova

Věková skupina: dítě/děti 3-7 let

Očekávaný výstup: interakce rodič-dítě, sourozenec-dítě,

Délka realizace: 30-40 minut

Ranní probouzení, vstávání a mytí

píseň DĚŤÁTKO MALÝ – maminka při probouzení potichu zpívá a hladí dítě po tváři. „Na dobrý den si pusu dáme, trošičku se pomazlíme, promneme si očičko, pozdravíme sluníčko!“

Píseň VYJDI, VYJDI, SLUNÍČKO s jednoduchým pohybovým doprovodem se provádí, když dítě vyleze z postele. Slouží k protažení a uvítání dne.

Průpravné cvičení: výchozí polohu tvoří uvolněný předklon jako „schované sluníčko“, které chceme zavolat. Následuje zvedání se obratel po obratli, hlava v prodloužení páteře a maminka ťuká dítěti na záda. V polovině pohybu nahoru maminka naznačí opět pohyb dolů a opravuje chyby dítěte – zvedání hlavy a ramen, vysunutá brada, horní polovina těla neuvolněná. Po úspěšné nápravě pokračuje pohyb až nahoru. Nyní se přistoupí ke zpěvu písně s procvičeným pohybem.

Pohyb: ruce nad hlavou jako náznak vítání slunce (1. a 2. T), předklon s pokrčenými nohama, dlaně směřují k zemi (3. a 4. T). Následuje zvedání horní poloviny těla obratel po obratli, hlava a ramena zůstanou vyvěšené, hlava v prodloužení páteře (5.-11. T), v posledním taktu písně dítě 3x kývne hlavou ze strany na stranu jako uvolňující pohyb hlavy.

Píseň VESELE ZPÍEJTE, KOHOUTI nás může doprovodit na toaletu a do koupelny. „Půjdeme se mýt, chceme čistí být“. Píseň VODĚNKA STUDENÁ – 1. sloka.

Snídaně, čištění zubů, oblékání, odchod z domova

Píseň DYŽ JSME SEM PŘIŠLI zpíváme, když jdeme ke snídani. Následně, jakmile je připraveno jídlo na stole, je vhodná píseň UŽ JE TO UDĚLÁNO.

Básnička o kartáčku, pastě a ústech:

„Bílý hádek leze, leze,
na košťátku se pak sveze.
A v domečku šmidli, fidli,
podívej, jak sebou mydlí!“

„Teď jsme dobře najedení, co to-nejsme oblečení!“

Ke svlékání pyžama se hodí píseň HOP, HOLKA, SVLÍKEJ KABÁT (chlapci zpívat Hop, chlapče,...).

Při oblékání zpíváme pro chlapce píseň JÁ MÁM NOVÝ KALHOTY.

Pro dívky píseň OTRHANÁ MILÁ (oblékání sukně).

Oblékání svršků s rukávy nebo nohavicemi: „Do tunelu vlak, pomaličku, tak a tak. Kudy, kudy cestička, už je venku pěstička (nožička)!“

Obouvání: píseň BOTY POD OKNY nebo PANTOFLÍČEK (pro dívky)

Při odchodu z domova zpíváme píseň VSTÁVEJ, MÁ MILÁ (pokud odcházíme s chlapcem/chlapci, zpíváme „vstávej, můj milý/vstávejte chlapci“)

Závěrečný pohybový doprovod k písni na odchodnou:

Dvojice (rodič-dítě, nebo dítě-dítě) představuje „koníka s vozíkem“. První z dvojice (koník) zapaží a nastaví druhému (vozíku), který stojí za ním, ruce s otevřenými dlaněmi směřujícími vzhůru. Druhý z dvojice v pravidelném rytmu písni tleská svými dlaněmi do připravených dlaní „koníka“ před sebou. Zároveň dvojice přidá mírný poklus na místě (v předsíni, hale), když je zkoordinován zpěv s pohybem rukou i nohou, dvojice se „rozjede“ do prostoru (směrem ven z domova). Aby se dvojice vystřídala, je vhodné na druhou sloku „spřežení přepřáhnout“ (vyměnit role).

VÁNOČNÍ BESÍDKA – slavnost s dětským vystoupením

Charakteristika

integrovaného bloku: interaktivní vystoupení pro rodiče, příbuzné a přátele školy

Věková skupina: děti 5-6let věku

Délka realizace: 60 min.

Úvodní vstup říká učitelka, zároveň rozsvěcuje svíce na adventním věnci umístěném na stole společně s vánočním cukrovím a ovocem.

„Svatou dobu již tu máme, z nejmilejších svátků;
protož rádi zazpíváme: Sláva Jezulátku!

Ve městě i ve vùkolí všichni lidé spali,
pastýřové v širém poli o své ovce dbali.

Znenadání o půlnoci divné slyšet hlasy,
nebe skví se božskou mocí: radujte se s námi!⁷³

„Svatá doba má uctít a oslavit příchod Ježíška, který se kdysi dávno narodil v Betlémě. Protože se ukázalo, že to byl vzácný člověk, dělal dobré skutky a dokonce zázraky, oslavy jeho narození trvají ne jeden, ale několik dní. Tento čas nazýváme svatou dobou. My k ní též na tomto setkání přispějeme veselou oslavou a zpěvem. Děkujeme, že jste přišli.“

Píseň HEJ, VÁNOCE, DLOUHÝ NOCE – zpěv a hudebně pohybový doprovod dětí, učitelka hraje na klavír.⁷⁴

⁷³ PLICKA, K. *Český zpěvník I*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1956, s. 354

⁷⁴ JURKOVIČ P., BATTĚKOVÁ L. *Bude zima, bude mráz*. Muzikservis 2000, s. 31

Děti se pohybují drobnými běhovými kroky volně po prostoru mezi sebou jako sněhové vločky, když chumelí., v **5. T.** na slova „he, hej“ dvakrát tlesknou a v **6. T.** na slova „koleda“ provedou tři podupy. Ve **2. – 4. sloce** předem určené děti předvádějí pohyb, o kterém se zpívá (pacholek mlácení, dívka praní, hospodář s hospodyní se k sobě přitulí), dvě děti hrají na zvonkohru střídavě v rytmické pulsaci tóniku (T) a dominantu (D) písňe (f¹, c²), ostatní provádějí pohyb jako v první sloce. Učitelka doprovází pohybové provedení písňe na klavír.

Vánoční slavnost - Vánoční spirála⁷⁵

Příprava:

U okraje stolu je pro každé dítě připraveno jablko, červená svíčka, červená úzká stužka (15 cm dlouhá) a malá větvička chvojí. Uprostřed herny je rozprostřena látka neutrální barvy asi 3x3 m, na ní je uprostřed pařez a na pařezu z malých větviček chvojí vytvořeno kolečko, v něm velká červená svíce. Na zemi směrem od pařezu je vytvořena z větších větviček chvojí spirála. V určitých rozestupech mezi větvičkami je položeno tolik malých pařízků, kolik je dětí. Mezera mezi spirálou musí být tak široká, aby jí prošlo dítě s rodičem. Všichni rodiče sedí kolem na židlích a děti sedí u jejich nohou na polštářcích. Opodál je vánoční stromeček a pod ním dárky pro děti do MŠ a dárky a přání, které vyrobily děti pro své blízké.

Průběh slavnosti:

Zahájení: Učitelka stojí spolu s dětmi a rodiči u stolu, v dlani má červené jablko, na stole malý nožík. Začne zpívat 1. sloku písňe SVATOU DOBU, děti se přidají (naučily se ji pro tento účel).

Poté rozkrajuje jablko a přitom slavnost zahajuje básničkou:

„Vánoční stromeček zavoněl v pokoji,
maminka u stolu jablíčko rozkrojí.

⁷⁵ ŠOTTNEROVÁ, D. *Vánoce: původ, zvyky, koledy, hra a náměty*. Rubico, Olomouc 2004, s. 94 - 96

A když ho rozkrojí, uvidím hvězdičku,
co byla schovaná v červeném jablíčku.“

„Milé maminky, tatínkové, milé děti, dáte mi jistě za pravdu, že Vánoce opředeny zvláštním kouzlem. To kouzlo spočívá v celkové sváteční atmosféře, ale ještě více v tom, že v tu dobu mají k sobě lidé blíž a jsou schopni otevřít svá srdce. Z těch srdcí vyzařuje zvláštní světlo a teplo, které se zrcadlí v rozesmátých tvářích a očích. Od té doby, kdy vyšla na nebi zářící hvězdy, která zvěstovala narození pacholátka Ježíška, je pro lidi světlo symbolem naděje, symbolem zrození něčeho nového, čistého.

I tohle jablko v sobě skrývá pomyslnou hvězdu-světlo. A tohle jablko svým tvarem a barvou připomíná naše srdce. Doba adventní, která pomalu kráčí ke svému vrcholu, má v sobě spirálovitou sílu. Čím více se blížíme ke štědrému dni, tím jsme plni očekávání, tím se více otevírají naše srdce, která jsou schopna dávat teplo, světlo, lásku.

Vánoce jsou krásné. Pojd'me spolu prožít několik krásných okamžiků, které nám rozjasní tváře a rozzáří oči.“

Výroba svícnu: Učitelka vyzve rodiče, aby společně s dětmi vyrobili jednoduché svícny, které použijí k rozsvícení Vánoční spirály. Předvede postup: stužku přivážeme na svíčku, tu vmáčkneme namísto stopky do jablíčka, do kterého ze strany zapíchneme chvojí. Stuhu je nutné stáhnout dolů ke konci svíčky, aby neshořela. Nakonec jablko vycentrujeme (případně zespodu seřízneme), aby svícen dobře stál. Postupně jak jsou děti hotové, odcházejí s rodiči k Vánoční spirále. Když docházejí poslední děti s rodiči, učitelka začne zpívat opět 1. sloku písně SVATOU DOBU, tentokrát se už ostatní účastníci přidají a skupinový zpěv dětí i dospělých dokresluje slavnostní atmosféru.

Rozsvícení Vánoční spirály: Když se všichni usadí kolem spirály a dozní koleda, učitelka uvede obřad.

„Všichni se těšíme na štědrý den. Abychom nezabloudili na cestě k Betlému, rozsvítíme spirálu, v jejímž středu na nás čeká světlo.“

Učitelka projde obřadně spirálou až k jejímu středu a zapálí velkou svíci na pařezu a vrátí se na své místo. Druhá učitelka (nebo předem poučený rodič, pokud je učitelka jen

jedna) si vezme svůj vyrobený svícen, projde stejnou cestou, od velké svíce zapálí svou malou a jablkový svícen položí na první malý pařízek mezi chvojím na zemi. Vráť se na své místo a pohladí po tváři dítě, které sedí vedle ní. Tím ho vyzve, aby se svým rodičem udělalo to samé. Tak se pokračuje, až všechny děti mají rozsvícené své svícní. Působivé je, když je v místnosti příšeří, nebo když se obřad koná venku na sněhu. Celá spirála krásně svítí.⁷⁶

Zpěv vánočních koled: Necháme chvíli rozsvícenou spirálu citově působit, každému podá učitelka namnožené texty následujících písní a začneme tiše zpívat koledy ŠTĚDREJ VEČER NASTAL, DEJ BŮH ŠTĚSTÍ.

*Zelenej se, jedličko,
narovnej se maličko.
Líbíš se mi, vezmu si tě,
budeš vonět v našem bytě.
Zelenej se, jedličko.
Dám ti hvězdu na čelo,
večer bude veselo.
Můžu ti to předem slíbit,
u nás se ti bude líbit.
Dám ti hvězdu na čelo.*⁷⁷

Básničku *Zelenej se, jedličko* říkají už jen děti a tím navodí další bod programu.

Rozbalování dárků: Dárků pod stromečkem je vždy nejméně tolik, kolik je dětí. Když jsou děti u stromečku, samotné braní balíčků uvedou rytmickým říkadlem s pantomimou STROMEČKU, VSTÁVEJ⁷⁸

⁷⁶ ŠOTTNEROVÁ, D. *Vánoce: původ, zvyky, koledy, hry a náměty*. Rubico, Olomouc 2004, s. 97

⁷⁷ LŽIČAŘOVÁ, L. *Metodický portál RVP: Jak se rodí pohádka*. Dostupné na internetu: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/1717/JAK-SE-RODI-POHADKA.html/>

⁷⁸ JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Tandem, Hradec Králové 2002, s. 61

Stromečku, vstávej!

Ovoce dávej,

umej se, ustroj se,

Je Štědrý den!

Provedení: **1. verš** – pomalé vstávání ze dřepu do vzpřímeného postoje. **2. verš** – gesto dávání, plynulý pohyb paží od pasu do stran s „nabídnutím dlaně“, nejprve levou, pak pravou rukou. **3. verš** – stronzo, zůstat stát v pozici „nazdobeného“ vánočního stromku, ve vzpřímeném postoji s mírně upaženými rukama do stran pro napodobení větví. **4. verš** – pomalá otočka „vánočního stromku“ na místě.

Dárek přede všemi každé dítě rozbalí, ukáže ho všem a položí ho na konec rozsvícené spirály, která se postupně rozbalenými dárky prodlužuje. Poté jsou vyzvány děti, aby postupně svým blízkým zpod stromečku předaly své dárky a přání.

Učitelka obřad ukončí děkovnými slovy a uvede poslední část vánočního podvečera:

„Noc, kdy se Ježíšek narodil, byla podivuhodná. Nejdřív vše vypadalo jako jindy, na okolních stráních byli pastýři u svých stád, kteří se v noci střídali v hlídkách. Pokojně spali, když tu je probudilo nezvyklé světlo kolem. Probrali se a spatřili před sebou anděla, který řekl: „Nebojte se, přicházím vám zvěstovat velkou radost. Dnes se vám i celému světu narodil spasitel. Jděte se tam přesvědčit. Toto vám bude znamením: Naleznete děťátko v plenkách položené do jeslí.““

Učitelka zahraje předehru písně POCHVÁLEN BUĎ, JEŽÍŠ.

Následuje dramaticky jednoduše zpracované téma lidové koledy POCHVÁLEN BUĎ, JEŽÍŠ

Učitelka pustí píseň na CD⁷⁹ v přehrávači, chlapci jsou oblečeni za pastýře. Dva představují Matěje a Ondřeje a jako rozhovor dramaticky ztvárňují **1. sloku**. Ostatní chlapci-pastýři-účinkují v **2. sloce**.

Při **3. sloce** vezme Matěj koš darů a zpívá a hraje o tom, že se chystají jít s dary za Králem. Na **4. sloku** všichni ostatní vezmou do rukou připravené nástroje a doprovázejí hrou zpěv koledy o cestě do Betléma. Poslední sloku zpívají všichni pastýřové spolu s nahrávkou, při slovech „Kdepak jsou ty malé děti, ať jdou zpívati“ se přidá skupinka mladších dětí, která stojí opodál (zpívají druhou polovinu poslední sloky, kterou se naučily předem).

„Spirálu jsme rozsvítili, zpívali a hráli,
Vánoce jsme oslavili, s pastýři se smáli.
Když projdeme nazpět tou kouzelnou branou,
zazvoníme na zvoneček, příště nashledanou.“

Veršovanou tečku pronáší učitelka a děti na úplný závěr procházejí bránou vytvořenou ze spojených paží dvou rodičů nebo učitelek, podají si s každým ruku a s přáním krásných svátků vánočních setkání končí.

⁷⁹ BAMBINI DI PRAGA *České koledy 2 – CD*. Multisonic, a. s.

Závěr

V práci jsem se zaměřila na metodické zpracování hudebních činností, jež mohou pedagogové realizovat s předškolními dětmi. Tyto hudební aktivity jsou součástí jednotlivých tematických celků. Témata byla cíleně vybrána tak, aby pokryla období od září do prosince – tedy období, kdy si děti zvykají na režim práce, případně na nový kolektiv. Hudba a aktivní hudební činnosti jim tak pomáhají překonávat počáteční problémy. V předkládaném textu jsou demonstrovány příklady a možné varianty práce s lidovými písněmi. Popisované postupy byly v praxi ověřené a mohou sloužit jako inspirace k vytvoření obdobných tematicky spojených programů na 2. pololetí.

Vzhledem k rozsahu práce jsem upřednostnila detailnější a komplexní rozpracování podzimních témat před zjednodušenou formou, jež by mi umožnila obsáhnout průběh celého školního roku. Podrobné zpracování druhého pololetí – tedy jarních témat, ke kterým patří např. Masopust, Velikonoce, vynášení Morany, vítání jara, Den matek, apod., mám v úmyslu realizovat ve své budoucí pedagogické praxi.

Literatura a informační zdroje

- BÁRTOVÁ, J., ZOUHAROVÁ V. *Dějiny hudby*. České Budějovice: Ostravská univerzita, 1995, ISBN 80-7040-131-1
- ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla, 2. svazek*. Panton, Praha 1985
- ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla, 3. svazek*. Panton, Praha 1986
- ERBEN, K. J. *Prostonárodní české písně a říkadla, 4. svazek*. Panton, Praha 1987
- HRUBÍN, F. *Dvakrát sedm pohádek*. Albatros, Praha 2007, ISBN 978-80-00-01879-9
- JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole I. Učivo 2. díl*. Nová Paka 1996
- JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole II. Práce s písní, 2. díl*. Nová Paka 1998, ISBN 80-902662-0-5
- JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole VI. Hudba a pohyb, 1. díl*. Nová Paka 1997
- JENČKOVÁ, E. *Hudba a pohyb ve škole*. Tandem, Hradec Králové, 2002, ISBN 80-903115-7-1
- JURKOVIČ, P., BATTĚKOVÁ L. *Bude zima, bude mráz*. Muzikservis 2000, ISBN 80-86233-10-3
- KODEJŠKA, M. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*. Univerzita Karlova, Praha 2002, ISBN 80-7290-080-3
- KODEJŠKA, M. *Hudební výchova dětí předškolního věku II. Hudební prostředí v rodině a mateřské škole*. Univerzita Karlova, Praha 1991, ISBN 382-169-91
- KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada, Praha, 2005, ISBN 80-247-0852-3
- KRČEK, J. *Musica humana – Úvod do muzikoterapie*. Fabula, Hranice 2008, ISBN 978-80-86600-50-5
- KRCH, F., POSPÍŠIL, A. *Běží liška k Táboru*. Albatros, Praha 1977, ISBN 13-708-77
- KUČEROVÁ, J. *Lidová píseň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. díl*. Masarykova univerzita, Brno, 2008, ISBN 978-80-210-4719-8

KULHÁNKOVÁ, E. *Hudebně pohybová výchova*. Portál, Praha 2000, ISBN 80-7178-437-0

LIŠKOVÁ, M. *RRVP – Metodika hudebních činností*. Střední odborná škola pedagogická, Praha 2010.

LÝSEK, F. *Vokální podněty a reakce žáka z hlediska vývojového*. In *Sborník prací pedagogické fakulty University J. E. Purkyňe v Brně* *Vokální podnět a reakce žáka*. Brno 1967, ISBN 55-962-67

Národopisný věstník československý. Národopisná společnost československá, Praha 1932.

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Podzim v mateřské škole*. Portál, Praha 1998. ISBN 80-7178-267-X

PAJER, J. *Svět lidové písně*. Ústav lidového umění ve Strážnici, 1989

PAVLOVIČ, J. *Dědeček Večerníček*. Ottovo nakladatelství, s. r. o., Praha 2006, ISBN 80-7360-411-6

PLICKA, K. *Český zpěvník I*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1956

PLICKA, K. *Český zpěvník II*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959

SEDLÁK, F. *Naučíme zpívat všechny děti?* Státní hudební nakladatelství, Praha 1966, ISBN 02-313-66

STRNADOVÁ, K., ZEZULA, J. *Hudební výchova v mateřské škole*. Naše vojsko, Praha 1988

ŠIMANOVSKÝ, Z. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Portál, Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-339-0

ŠOTTNEROVÁ, D. *Vánoce: původ; zvyky; koledy; hry a náměty*. Rubico, Olomouc 2004, ISBN 80-7346-041-6

ŠRUT, P. *Veselé obrázky Josefa Lady*. Albatros, Praha 1977, ISBN 13-728-77

TICHÁ A., PaedDr. *Rozvoj hudebnosti a zpěvnosti žáků mladšího školního věku prostřednictvím pěveckých aktivit*. Disertační práce, Pedagogická fakulta UK Praha, 2003

TICHÁ A., RAKOVÁ M. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*. Portál, Praha 2007, ISBN 978-80-7367-100-6

TICHÁ, A., ŠIMANOVSKÝ, Z. *Písničky a jejich dramtizace*. Portál, Praha 2000, ISBN 80-7178-477-X

TRNKA, J. *Jarní říkadla*. Studio Trnka s. r. o., Praha 2009. ISBN 978-80-87209-18-9

VÁCLAVEK, B. *O lidové písni a slovesnosti*. Československý spisovatel, Praha 1963, ISBN 22-041-63

ZEZULA, J. *Hudebně výchovná zaměstnání a hudební chvílky v mateřské škole*. Kabinet předškolní výchovy a SPgŠ Krajského pedagogic. ústavu, Brno 1977

Literární doupě – On-line knihovna: Karel Jaromír Erben. [cit. 17. prosince 2010; 20:55 SEČ]. Dostupné na Internetu: <<http://ld.johanesville.net/erben>>.

LŽIČAŘOVÁ, L. *Metodický portál RVP*: Jak se rodí pohádka. [cit. 1. března 2011; 20:34 SEČ]. Dostupné na Internetu: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/1717/JAK-SE-RODI-POHADKA.html/>>

ŠTRÁFELDOVÁ, M. *Moravské lidové písně ze Sušilovy sbírky se po dvou staletích staly evergreenem*. [cit. 17. prosince 2010; 20:05 SEČ]. Dostupné na Internetu: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/58615>>.

Seznam a obsah příloh

Příloha č. 1 - notový materiál

Seznam 122 lidových písní vhodných pro použití v mateřské škole. Písně jsou upraveny do tónin rozsahově odpovídajících schopnostem dětí v předškolním věku a jsou seřazeny podle abecedy.

Příloha č. 2 - DVD

Audiovizuální nahrávka zachycuje příklady činností popisovaných v diplomové práci a trvá cca 16 minut. Krátká videa jsou očíslována a na začátku každé činnosti je vložen titulek s názvem hudební aktivity. Příkladů je 11, každý z nich je detailněji popsán v podkapitole Obsah přílohy č. 2, viz níže. Nahrávka je pořízena při mé práci s 12 dětmi ve věku 4 – 6 let, s nimiž pracuji jedenkrát týdně v hudebním kroužku. Kroužek vedu v pražské základní umělecké škole.

Obsah přílohy č. 2:

1. Úvod, Starý dub – říkadlo⁸⁰ (0: 01 – 1: 46)
Říkadlo s rytmickým doprovodem Orffových nástrojů. Hra s dynamickou změnou tempa a třemi druhy rytmů. 1. skupina pomocí bubínků naznačuje starý dub, 2. skupina navazuje s dřívky jako větřík a 3. skupina hraje na rolničky a tamburíny, jako když se sypou žaludy. Na závěr všichni společně deklamují a na poslední slabiku „bác“ spadnou na zem jako žalud ze stromu.
2. Letní květiny – viz s. 40 (1: 47 – 2: 30)

⁸⁰ JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole I. Učivo, 2. díl*. Nová Paka 1996, s. 18

3. Intonační cvičení (2: 31 – 3: 13)
Cvičení může sloužit jako rozezpívání dětí, průpravné a přípravné cvičení při nácvičku nové písničky
4. Činnost s rekvizitami⁸¹ (3: 14 – 5: 14)
Poutavou a pro děti přijatelnou formou se děti seznamují se čtvrtkovou, osminovou a půlovou notou.
5. Bolero (5: 15 – 7: 11)
Poslechová činnost, hra rytmického motivu skladby na tělo.
6. Hra s hudebními nástroji (7: 20 – 10: 40)
Nástrojový doprovod písničky Dů Valaši, dů vychází z hudební formy písničky *a b a*. Část *a* hraje jedno dítě na zvonkohru (vyndáním některých kamenů vytvoříme pentatonickou řadu). Hraje improvizovanou melodii v rytmu písničky s jediným pravidlem – melodii ukončit na tónice (1. stupni tóniny dané písničky). Střední díl *b* hrají ostatní děti na rytmické nástroje (dřívka, tamburína, rolničky, bubínek). Na kamenech zvonkohry učitelka označí bílou nálepkou tóniku (tóniky), kde dítě melodický doprovod ukončí.
7. Byla jedna Káča - píseň s pohybovým doprovodem (10: 41 – 11: 53)
Rozlišení 2/4 a 3/4 taktu ve dvou částech písničky. Děti při zpěvu kombinují dva druhy pohybů: v 1. části vytváří třídobý taneční krok, v 2. rychlejší části v 2/4 taktu se točí ve dvojicích dokola.
8. Jedna dvě, Honza jde – píseň s chůzí v rytmu a pohybovým doprovodem (11: 54 – 13: 31)
9. Hra na štafetu – rytmické hry v kruhu, viz s. 44 (13: 32 – 13: 56)
10. Rytmický doprovod písničky Prší, prší (13: 57 – 15: 28)

⁸¹ Podle VISKUPOVÁ, B. *Seminář Hudebně pohybová výchova s dětmi od 3 do 9 let*. 3. 6. 2010

Hra na rytmické nástroje rozlišuje v písni předvětí a závětí. 1. skupina dětí hraje doprovod první části písně v rytmu osminových not na dřívka. 2. skupina hraje kontrastní doprovod v druhé části písně - první dobu v taktu na triangel, rolničky, činelky.

- 11. Rozloučení - píseň V dobrém jsme se sešli s improvizovaným nástrojovým doprovodem** (15: 29 – 16: 27)

